

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Jakub Demel

Nepřímé pachatelství

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Jaromír Hořák Ph.D.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 9. 2. 2024

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval/a samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 177 324 znaků včetně mezer.

Jakub Demel

V Praze dne 9. 2. 2024

Poděkování

Děkuji vedoucímu své diplomové práce JUDr. Jaromíru Hořákovi, Ph.D. za jeho čas, cenné odborné rady, připomínky a konzultace, které mi pomohly při zpracování této práce. Vedle toho také děkuji svým nejbližším za podporu v průběhu studia.

Obsah

Úvod.....	6
1. Historie.....	8
1.1. Období před rokem 1852.....	9
1.2. Období 1852-1950.....	10
1.3. Období 1950-1961.....	13
1.4. Období 1961-1989.....	16
1.5. Období 1990-2009.....	20
1.6. Současná právní úprava.....	21
2. Přímý pachatel a nepřímý pachatel.....	25
2.1. Pachatel trestného činu.....	25
2.1.1. Příčetnost.....	26
2.1.2. Věk.....	27
2.1.3. Rozumová a mravní vyspělost.....	28
2.1.4. Konkrétní a speciální subjekt.....	30
2.2. Nepřímý pachatel.....	32
2.2.1. Zákonná úprava.....	32
2.2.2. Základní pojmy.....	33
2.2.3. Odpovědnost nepřímého pachatele a živého nástroje.....	34
2.2.4. Úmysl nepřímého pachatele a případný omyl.....	36
3. Jednotlivé případy nepřímého pachatelství.....	38
3.1. Osoba neodpovědná pro nedostatek věku.....	38
3.2. Osoba neodpovědná pro nepřičetnost.....	39
3.3. Osoba neodpovědná pro omyl.....	40
3.4. Osoba neodpovědná pro okolnost vylučující protiprávnost.....	42
3.4.1. Krajní nouze.....	43
3.4.2. Nutná obrana.....	44
3.4.3. Svolení poškozeného.....	45
3.4.4. Oprávněné použití zbraně.....	45
3.4.5. Přípustné riziko.....	46
3.4.6. Výkon práva a plnění povinností.....	46
3.5. Osoba sama nejednající.....	48
3.6. Osoba jednající nezaviněně.....	49
3.7. Osoba nejednající ve zvláštním úmyslu či z pohnutky předpokládané zákonem.....	50
4. Další otázky týkající se nepřímého pachatelství.....	52
4.1. Specifika právnické osoby jako nepřímého pachatele.....	52
4.2. Vymezení nepřímého pachatelství vůči účastenství.....	53

4.3. Osoba v pozadí	54
4.4. Spáchání zvlášť závažného zločinu vraždy	54
4.5. Vlastnoruční delikty a rauschdelikt	56
4.6. Pluralita subjektů	57
4.7. Exces živého nástroje	58
4.8. Provokační situace a nepřímé pachatelství	58
Závěr.....	60
Seznam zkratk	63
Seznam použitých zdrojů	64

Úvod

Institut nepřímého pachatelství předchází trestní zákoníky neznaaly. Změna nastala až přijetím současného trestního zákoníku, kdy v život vstoupila zákonná definice nepřímého pachatelství. I přes tuto dlouholetou absenci legální definice však konstrukce nepřímého pachatelství byla v teorii a praxi dovozována již od minulého století. Přestože nutnost této úpravy byla historicky předmětem odborných diskuzí, dnes je již důležitost institutu za současné právní úpravy nesporná, a ač jde o signifikantní téma pro trestněprávní nauku, není tento institut zcela probádaný. V české odborné literatuře totiž na toto téma neexistuje žádná monografie, v odborných publikacích pro tento institut nebývá často vyčleněna ani samostatná kapitola a v judikatuře českých soudů se otázka nepřímého pachatelství vyskytuje spíše výjimečně.

Z těchto důvodů jsem se rozhodl napsat tuto práci, jejímž cílem je deskripce platného a účinného právního rámce nepřímého pachatelství a jednotlivých případů nepřímého pachatelství, předcházející právní úpravy s důrazem na právní názory tehdejších předních autorů české právní vědy, tyto názory komparovat, a nakonec se zabývat i některými dalšími dílčími otázkami souvisejícími s nepřímým pachatelstvím, čímž má být docíleno k přispění k informovanosti o tomto nezbytném institutu.

Diplomová práce je strukturována do čtyř kapitol, které jsou dále členěny na podkapitoly a oddíly. V první kapitole této práce se pokusím nastínit historický vývoj úpravy nepřímého pachatelství počínaje od období předcházejícího přijetí trestního zákoníku z roku 1852 až po přijetí současné právní úpravy. Po úvodním vymezení historických reálií vztahujících se k období před přijetím trestního zákoníku z roku 1852 v první podkapitole, bude v následujících podkapitolách, již za účinnosti trestního zákoníku z roku 1852, kladen důraz především na odborné názory dobových autorů, jakými byli např. Miříčka, Kallab či Prušák. V následujících podkapitolách pak bude v práci rozebrána právní úprava trestních zákoníků z roku 1950 a 1961, kdy se při rozboru problematiky budu opírat zejména o publikace Solnaře. Nakonec v rámci první kapitoly bude pojednáváno i o současné úpravě, resp. budou podrobně probrány výtky odborných autorů k nedostatkům současné zákonné úpravy a úvahy de lege ferenda.

Následující kapitoly dvě a tři lze označit za stěžejní v této práci. Konkrétně ve druhé kapitole bude blíže vymezena úprava pachatele trestného činu a zákonné podmínky pro vznik trestní odpovědnosti pachatele, a rovněž bude podrobně pojednáváno o zákonné úpravě nepřímého pachatele, jeho odpovědnosti a dalších základních pojmech týkajících se nepřímého pachatelství jakými je živý nástroj či akcesorita účastenství. V kapitole tři pak budou detailně rozebrány jednotlivé varianty nepřímého pachatelství, kdy jednotlivé podkapitoly reprezentují důvod, pro který není osoba užitá k trestnému činu odpovědná nebo pro který je odpovědná omezeně.

Navzdory neexistenci dostatečného množství relevantní judikatury, budou k jednotlivým variantám nepřímého pachatele uvedeny teoretické příklady, kdy zdrojem budou především teoretické konstrukce vycházející z odborné literatury, případně v menší míře i judikáty českých soudů.

Ve čtvrté a poslední kapitole pak budou rozebrány další dílčí otázky nepřímého pachatelství, zejména specifika právnické osoby jako nepřímého pachatele či vztah institutu nepřímého pachatelství k účastenství. Zmapovány budou rovněž i některé specifika nepřímého pachatelství jakými je například nemožnost spáchat vlastnoruční delikty formou nepřímého pachatelství, exces živého nástroje a další problematika úzce provázaná s tématem této práce.

Při zpracování této práce budu čerpat především ze zákonných ustanovení, z komentářové literatury, učebnic trestního práva, judikatury a článků v odborných periodících.

1. Historie

Zkraje této diplomové práce je pro pochopení institutu nepřímého pachatelství nezbytné předestřít jeho vnímání a historickou genezi této konstrukce. Jak již v úvodu bylo naznačeno, nepřímé pachatelství jako institut nebylo v zákoně zakotvené až do doby přijetí současného trestního zákoníku, do té doby byl institut dovozován pouze za pomoci teorie a aplikační praxe.

Kořeny nepřímého pachatelství sahají až do dávné historie, kdy původním smyslem bylo používání cizí osoby ke spáchání trestného činu.¹ Toto pojetí je již na první pohled zcela odlišné od dnešního chápání institutu nepřímého pachatelství, které v obecné rovině spočívá v užití trestněprávně neodpovědné osoby k trestnému činu. Během času totiž došlo k výraznému zúžení chápání tohoto pojetí, čemuž výrazně napomohl i fakt, že po dlouhou dobu nepřímé pachatelství nebylo nijak zakotveno v zákoně, což má za důsledek, že v dnešním chápání již v tomto institutu nejsou obsaženy všechny případy používání cizí osoby za účelem spáchání trestného činu, nýbrž pouze ty, při kterých pachatel ke spáchání trestného činu užívá trestněprávně neodpovědného živého nástroje.²

V právní nauce bývá institut nepřímého pachatelství často dáván do úzké souvislosti se zásadou akcesority účastenství jakožto nutný doplněk této zásady, neboť postihuje jednání, která by bez tohoto institutu nebylo možné stíhat jako účastenství.³ Na základě této premisy, podle níž je nepřímé pachatelství považováno za jakousi záplatu, zaujímalí někteří přední čeští trestněprávní vědci, jakými byli kupříkladu Prušák či v rámci své rané tvorby Solnař, negativní postoj k institutu nepřímého pachatelství. Oproti tomu pozitivně se k institutu nepřímého pachatelství stavěli typicky zastánci zásady akcesority účastenství, kdy lze jmenovat další významné autory české právní vědy Storcha či Milotu.

V rámci této první kapitoly bude nejprve rozebrána historická trestněprávní úprava se zaměřením na nepřímé pachatelství, a to pomocí výkladu publikovaných názorů předních autorů české právní vědy té doby. V této kapitole bude nejprve probrána právní úprava v období vlády Habsburků a posléze následující právní úpravy již za existence samostatného Československa, a to právě za pomoci historicky děl významných právních autorů. Po tomto historickém exkurzu se tato kapitola bude zabírat i procesem přijímání současné právní úpravy nepřímého pachatelství, včetně kritiky současné definice, a nakonec i úvahami de lege ferenda.

¹ KMEC, Jiří. *K nepřímému pachatelství a některým souvisejícím otázkám trestní odpovědnosti*. Trestní právo. Praha: Orac, 2003, (10), s. 20-24. ISSN 1211-2860.

² Tamtéž.

³ ŠÁMAL, Pavel. In: NOVOTNÝ, Oto; DOLENSKÝ, Adolf; GRIVNA, Tomáš; VANDUCHOVÁ, Marie; ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, s. 313. ISBN 978-80-7357-509-0.

1.1. Období před rokem 1852

Ještě před přijetím první výlučné kodifikace trestního práva na našem území, byla úprava starého českého práva značně roztržena, platila zde totiž zřízení zemská, právo městské, staré obyčeje, a dokonce i podpůrně trestní řád *Constitutio criminalis Carolina*.⁴ Významný zlom v oblasti rakouských trestních zákonů platných na našem území nastal za trestněprávního zákonodárství Josefa I., který v roce 1707 vydal první ucelený samostatný trestní zákoník *Constitutio criminalis Josephina* s platností na území Koruny české.⁵ Přestože *Constitutio criminalis Josephina* stanovoval potrestání osoby, která navede dítě mj. ke zločinu, neodlišoval nepřímé pachatelství od návodu.⁶ Tento zákoník a staré české právo bylo posléze nahrazeno jednotným rakousko-českým zákoníkem Marie Terezie *Constitutio criminalis Theresiana* z roku 1768 a přestože obecně zákoník nebyl zdařilý kvůli své zastaralosti, v oblasti nepřímého pachatelství přinesl významnou změnu, když obsahoval institut zčásti podobný dnešnímu chápání nepřímého pachatelství.⁷

Dalším významným bodem vývoje moderního trestního práva na českém území bylo přijetí Všeobecného zákoníku o zločinech a způsobu jejich trestání Josefa II. z roku 1787, který již stál na klíčových principech moderního trestního práva *nullum crimen sine lege* (není zločinu bez zákona) a *nulla poena sine lege* (žádný trest bez zákona), dále byla rozšířena forma trestů např. o vězení či žaláře,⁸ a přestože nebylo od krutých tělesných trestů a dlouhých trestů odnětí svobody zcela upuštěno, šlo o významný posun v obsahovém pojetí trestního práva.⁹

V následujících letech pak byl přijat další významný trestní zákoník, Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích z roku 1803, kdy došlo k další částečné modernizaci trestního práva odstraněním některých krutých trestů, zakotvením zásady „*neznalost zákona neomlouvá*“, zavedením trestnosti za pokus, návod a pomoc, či možnost zbavení trestní odpovědnosti např. v případě nepřičetnosti, nedbalosti či nedostatku věku.¹⁰

⁴ ŘÍHA, Jiří. *Účastensví v trestním právu*. [Online], Disertační práce, vedoucí Jelínek, Jiří. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra trestního práva, 2007 [cit. 2024-02-04]. s. 26. Dostupné na: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/10897>

⁵ KNOLL, Vilém. In: VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel a KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, s. 492, 493, 494. ISBN 978-80-7380-575-3.

⁶ ŘÍHA, Jiří. *Účastensví v trestním právu*. [Online], Disertační práce, vedoucí Jelínek, Jiří. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra trestního práva, 2007 [cit. 2024-02-04]. s. 27. Dostupné na: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/10897>

⁷ Tamtéž. s. 28, 29.

⁸ KNOLL, Vilém. In: VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel a KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, s. 491, 492, 493. ISBN 978-80-7380-575-3.

⁹ Tamtéž. s. 493.

¹⁰ Tamtéž. s. 494.

1.2. Období 1852-1950

Od roku 1852 na českém území platil trestní zákon z roku 1852, který i přes četné pokusy rekodifikace¹¹ platil až do roku 1950. Podkladem pro vypracování byl již zmíněný trestní zákoník z roku 1803, přičemž podle některých je trestní zákoník z roku 1852 pouhým přepracováním trestního zákoníku z roku 1803.¹² Po vzniku samostatného Československa nebylo trestní právo unifikováno a platilo dvojí právo trestní, kdy trestní zákoník z roku 1852 platil pro Čechy, Moravu a Slezsko včetně připojených oblastí Hlučínska, Vitorazska a Valčicka, zatímco na Slovensku a v Podkarpatské Rusy platil trestní zákoník o zločinech a přečinech z roku 1878 a zákoník o přestupcích z roku 1878.¹³

Významnou změnou, kterou trestní zákoník z roku 1852 přinesl bylo třízení deliktů na zločiny, přečiny a přestupky, čímž byly odstupňovány delikty podle společenské nebezpečnosti.¹⁴ Co se týče nepřímého pachatelství, v trestním zákoníku žádné ustanovení upravující tento institut nebylo, tato konstrukce tedy neměla legální podklad a konstrukci přijímala pouze část autorů.¹⁵

Prvním autorem přijímajícím tuto konstrukci byl již v roce 1907 Storch, který byl současně i zastáncem zásady akcesority účastenství. Nepřímé pachatelství podle něj může být založeno úmyslným použitím cizí činnosti, přičemž jako první uvedl i jednotlivé případy, kdy se o institut nepřímého pachatelství jedná:

- i. pokud někdo navedl nepřičetného člověka ke spáchání trestného činu, případně pokud k takovému trestnému činu byl nápomocen,
- ii. pokud někdo fyzickým násilím přinutil někoho ke spáchání trestného činu,
- iii. pokud někdo vzbudil v někom omyl, který na straně jednajícího vylučuje úmysl, nebo takového omylu využil.¹⁶

¹¹ Návrh trestního zákoníku v roce 1926 a návrh trestního zákona v roce 1936.

¹² MILOTA, Albert. *Učebnice obojího práva trestního, platného v Československé republice. Právo hmotné*. J. Gusek, nakladatelství v Kroměříži, 1926, s. 7

¹³ Tamtéž. s. 7

¹⁴ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Vydání čtvrté, (v nakladatelství Leges vydání první). Praha: Leges, 2010, s. 278. ISBN 978-80-87212-39-4.

¹⁵ ŘÍHA, Jiří. *Účastensví v trestním právu*. [Online], Disertační práce, vedoucí Jelínek, Jiří. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra trestního práva, 2007 [cit. 2024-02-04]. s. 44. Dostupné na: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/10897>

¹⁶ STORCH, František. *Rakouské právo trestní hmotné*. 4., autorisované vydání. Praha: Všehrd, 1907, s. 66.

Storch označoval nepřímé pachatelství též jako fingované, kdy oba tyto výrazy používal synonymně.¹⁷ Pro úplnost lze pak dodat, že se v teorii objevovaly i některá další synonymní označení pro nepřímého pachatele jako prostředecný pachatel či skrytý pachatel.¹⁸

Na dílo Storcha navázal další významný prvorepublikový trestní právník Milota, který se také v jedné ze svých publikací letmo zabýval nepřímým pachatelstvím. Při třízení jednotlivých forem nepřímého pachatelství navazoval na Storcha a rozlišoval situace, kdy použitá osoba je nepřičetná, mýlicí se nebo donucená. Dále nepřímého pachatele definoval jako toho: „*kdo dá spáchat trestný čin takovým člověkem, jemuž nemůže býti trestný čin přičítán k vině, kdo tedy užil takového člověka jen jako nástroje, podobně jako se užívá k takovém konci cvičeného zvířete.*“¹⁹

Dalším z meziválečných autorů zabývajícím se tématem nepřímého pachatelství byl Miříčka. Ten již oproti předešlým autorům podroboval institut nepřímého pachatelství kritice, neboť podle něj jde pouze o prostředek z nouze pro ty právní řády, které stojí na zásadě akcesority účastenství, a k institutu jako zastánce zásady osamostatnění účastenství rovněž zaujímal negativní postoj.²⁰ Podle něj o nepřímém pachatelství „*mluvíme všude tam, kde někdo užil ke spáchání činu trestné činnosti jiného, jemuž ale nelze čin trestný přičítat jako dolosní.*“²¹ Rovněž uvádí podmínku nepřímého pachatelství spočívající v tom, že pachatel o nepřičetnosti či omylu jednajícího nástroje ví.²²

Miříčka nepřímé pachatelství třídí do několika kategorií, kdy ve všech následujících případech je jednající pouze v rukou pachatele

- i. navedení nepřičetného,
- ii. vzbuzení omylu v jiném nebo využití takového omylu a
- iii. přinucení fyzickým násilím ke spáchání činu trestného.²³

Miříčka tvrdí, že podle něj jsou v českém právu zapotřebí pouze varianty ii. a iii., poněvadž v případě nepřičetnosti na straně jednajícího půjde o účastenství.²⁴ Dále podle něj není vůbec nutné

¹⁷ KMEC, Jiří. *K nepřímému pachatelství a některým souvisejícím otázkám trestní odpovědnosti*. Trestní právo. Praha: Orac, 2003, (10), s. 20-24. ISSN 1211-2860.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ MILOTA, Albert. *Učebnice obojího práva trestního, platného v Československé republice. Právo hmotné*. J. Gusek, nakladatelství v Kroměříži, 1926, s. 35.

²⁰ MIŘIČKA, August. *Trestní právo hmotné: Část obecná i zvláštní*. Praha: Nákladem Spolku československých právníků „Všehrd“, 1934, s. 102.

²¹ MIŘIČKA, August. *Trestní právo hmotné: část obecná*. Desáté vydání. Praha: Spolek československých právníků Všehrd, 1932, s. 80, 81.

²² Tamtéž. s. 81.

²³ MIŘIČKA, August. *Trestní právo hmotné: Část obecná i zvláštní*. Praha: Nákladem Spolku československých právníků „Všehrd“, 1934, s. 102.

²⁴ Tamtéž. s. 102.

mluvit o nepřímém pachatelství, ale stačí mluvit o osobě, která čin nastrojila, jako o pachateli, protože ten stejně užil jiný nástroj jako by užil činnosti jiné osoby.²⁵

Problematice se věnoval i další z meziválečných autorů Kallab, podle kterého byl nepřímý pachatel ten: „*kdo jako nástroje k provedení zločinného úmyslu použije sice lidské činnosti, ale takovým způsobem, že se této činnosti nedostává některé z podstatných náležitostí trestného činu.*“²⁶ Kallab obecně nepřímé pachatelství připouští, a to v následujících případech:

- i. donucení fyzickým násilím, tj. podle něj donucená osoba nejedná úmyslně,
- ii. vzbuzení omylu, proto si jednájící osoba nemohla uvědomit trestnost svého jednání, přičemž podle Kallaba mu může být přičítána nedbalost a
- iii. vědomé použití nepřičetné osoby jako nástroje.²⁷

Kallab dále v rámci teoretického výkladu odlišuje nepřímé pachatelství od návodu podle toho, že u návodu se předpokládá použití osoby přičetné s tím, že vykazuje všechny znaky trestného činu.²⁸ V neposlední řadě se Kallab domnívá, že specifika nepřímého pachatelství nespočívají v tom, že hlavní pachatel není trestně odpovědný, ale že je pouhým nástrojem ke spáchání trestného činu a vůbec není pachatelem.²⁹

Posledním meziválečným autorem, kterým se tato podkapitola bude zabývat, je Prušák, jenž oproti všem výše uvedeným autorům podával širší výčet jednotlivých případů nepřímého pachatelství, když vycházel z učebnice německého právníka Liszta, konkrétně rozlišoval:

- i. užití osoby nepřičetné,
- ii. užití osoby jednájící nesvobodně, což Prušák označuje jako „*neodolatenlné donucení*“,
- iii. užití osoby jednájící bez zlého úmyslu neznajíc následky svého konání,
- iv. užití osoby, která neměla určitý úmysl vyžadovaný daným zločinem, přičemž pachatel s tímto obmyslem jednal,
- v. užití osoby, která byla vázána služební nebo zákonnou povinností.³⁰

Účelem konstrukce nepřímého pachatelství je podle Prušáka postihnutí případů, které by kvůli uplatnění zásady akcesority účastenství jinak nebyly postihnutelné, a s nepřímým pachatelství se lze v teorii setkat pokud „*někdo zločinné svoje rozhodnutí uskutečňuje skrze činnost osoby druhé, zlého úmyslu postrádající.*“³¹ Prušák se však k institutu nepřímého

²⁵ Tamtéž. s. 102.

²⁶ KALLAB, Jaroslav. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské: (část obecná i zvláštní)*. Praha: Melantrich, 1935, s. 71.

²⁷ Tamtéž. s. 71.

²⁸ Tamtéž. s. 71.

²⁹ Tamtéž. s. 74.

³⁰ PRUŠÁK, Josef. *Rakouské právo trestní. Díl všeobecný*. Praha: Všeherd, 1912, s. 129.

³¹ PRUŠÁK, Josef. *Rakouské právo trestní. Díl všeobecný*. Praha: Všeherd, 1912, s. 128, 129.

pachatelství staví velice negativně, což pramení i z jeho negativního postoje k nauce o zásadě akcesority účastenství, kterou považuje za zcela nesprávnou, odporující trestnímu zákoníku z roku 1852 a je podle něj nutné toto učení naprosto odmítnout.³² Podle Prušáka učení o akcesoritě účastenství vede k absurdním závěrům, když se setkáváme s nemožnými fikcemi.³³

Nepřímé pachatelství podle něj nemá oporu v zákoně a jde o uměle vykonstruovaný pojem, zcela neúčinný, a proto zbytečný.³⁴ Prušák argumentuje nemožností použití institut nepřímého pachatelství na vybrané delikty, kdy např. uvádí, že krivopřísežník nemůže být při křivé přísaze zastoupen, stejně jako manžel při cizoložství nemůže být zastupován.³⁵ Prušák dále odkazuje na Geyera s tím, že nepřímé pachatelství nelze použít u všech případů nepřímého pachatelství a využitelnost institutu je značně omezená a uvádí příklad ne-úředníka, který nemůže být vinen za zneužití moci úřední.³⁶

Po druhé světové válce začal publikovat i nejvýznamnější osobnost trestněprávní nauky druhé poloviny 20. století³⁷, a to Vladimír Solnař. Jako většina autorů z období za účinnosti trestního zákoníku z roku 1852, zkoumá institut nepřímého pachatelství v souvislosti s otázkami týkající se akcesority účastenství. V této publikaci ještě k nepřímému pachatelství zaujímá negativní postoj, který však ve svých následujících publikacích postupně mění.

Podle jeho učebnice z roku 1947 má nepřímé pachatelství význam pouze v právních řádech stojících na zásadě akcesority účastenství, kde takto našly východisko z beztrestnosti spoluviníků při neodpovědnosti hlavního pachatele, přičemž podle názoru Solnaře jde pro platné právo o institut „*celkem zbytečný*“.³⁸ Nejvíce Solnař této konstrukci vytýká potíže v praxi u trestných činů, které může spáchat pouze omezený okruh pachatelů, tedy u deliktů zvláštních, zejména stavovských a vlastnoručních.³⁹

1.3. Období 1950-1961

V rámci tzv. právnícké dvouletky docházelo k rozsáhlým legislativním změnám formou kodifikací napříč celým právním řádem ve všech základních odvětvích československého práva, kdy

³² Tamtéž. s. 136.

³³ PRUŠÁK, Josef. *Studie o účastenství*. Praha: Sborník věd právních a státních (Bursík a Kohout v Praze), 1909, s. 54.

³⁴ PRUŠÁK, Josef. *Rakouské právo trestní. Díl všeobecný*. Praha: Všehrd, 1912, s. 129.

³⁵ Tamtéž. 129.

³⁶ PRUŠÁK, Josef. *Studie o účastenství*. Praha: Sborník věd právních a státních (Bursík a Kohout v Praze), 1909, s. 133.

³⁷ SKŘEJPKOVÁ, Petra. *Antologie československé právní vědy v letech 1918-1939*. Praha: Linde, 2009, s. 396. ISBN 978-80-7201-750-8.

³⁸ SOLNAŘ, Vladimír. *Trestní právo hmotné: část obecná*. Praha: Nákladem Knihovny Sborníku věd právních a státních, 1947, s. 96-102.

³⁹ Tamtéž. s. 96.

výsledkem bylo vytvoření systému práva prosazující „*třídní, ideové a politické zájmy nového režimu*.“⁴⁰ V rámci trestního práva hmotného došlo k takové rekodifikaci přijetím trestního zákona ze srpna roku 1950. Účelem trestního zákoníku byla především ochrana lidově demokratické republiky, její socialistické výstavby, zájmy pracujícího lidu a jednotlivce a výchova, přičemž primárně byly chráněny zájmy celku a úkolem trestního práva bylo především potírání nepřátel státu⁴¹, a trestní zákoník se stal účinným nástrojem politické represe.⁴² Drakonické tresty, vycházející z pojetí třídního boje, byly odstraněny až novelou trestního zákoníku v roce 1956.⁴³ Trestní zákoník z roku 1950 navazuje na trestní zákoník z roku 1852 v tom, že přijímá zásadu osamostatnění účastenství a v § 7 odst. 3 stanovuje, že trestnost účastníka ve formě návodu a pomoci je nezávislá na trestnosti přímého pachatele, na toto ustanovení navazuje i § 7 odst. 4 trestního zákona z roku 1950 upravující pokus.⁴⁴

Jeden z prvních poválečných autorů Filipovský, zabývajících se okrajově nepřímým pachatelstvím, uvádí, že teorie „*v některých případech návodu*“ mluví o nepřímém pachatelství, za něž se považuje návod nepřičetné osoby či dítěte a využití něčího omylu,⁴⁵ ale k institutu se staví velmi kriticky, protože o nepřímém pachatelství podle něj vůbec není třeba mluvit, neboť trestní zákon z roku 1950 zavedl osamostatněné účastenství a z ustanovení o nepřičetnosti a věku plyne, že trestným činem je i jednání osoby nepřičetné a dítěte (přestože je vyloučena trestní odpovědnost.)⁴⁶ Dále pak např. i některé komentáře k trestnímu zákonu s nepřímým pachatelstvím nepočítají a trestný čin lze podle nich spáchat pouze formou pachatelství, spolupachatelství, pokusu, návodu, pomoci a pokusu návodu a pomoci.⁴⁷

V dobové učebnici z roku 1957 pro studenty právnických fakult se připouští, že přímý pachatel může k provedení trestného činu užít živý nástroj, tedy osobu nejednající či nejednající zaviněně. Zároveň, přestože se autoři učebnice k institutu nepřímého pachatelství staví kriticky, jeho existenci připouští pod podmínkou, že úmysl pachatele musí zahrnout okolnost, že jiná osoba

⁴⁰ KUKLÍK, Jan. In: KUKLÍK, Jan; ADAMOVÁ, Karolina; BĚLOVSKÝ, Petr; KÜHN, Zdeněk; Maršálek, Pavel et al. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011, s. 87-92. ISBN 978-80-87284-17-9.

⁴¹ ALEŠ, Václav. *Trestní zákon: stručný výklad zákona ze dne 12. července 1950 č. 86 Sb.* Praha: Orbis, 1951, s. 11.

⁴² BLAŽEK, Lukáš. In: BLÁHOVÁ, Ivana; BLAŽEK, Lukáš; KUKLÍK, Jan a ŠOUŠA, Jiří. *Právnická dvouletka: rekodifikace právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století*. Praha: Auditorium, 2014, s. 219. ISBN 978-80-87284-52-0.

⁴³ BÍLÝ, Jiří Libor. *Právní dějiny na území ČR: vysokoškolská učebnice*. Praha: Linde, 2003, s. 318. ISBN 80-7201-429-3.

⁴⁴ Kratochvíl, Vladimír. *Zásada osamostatnění účastenství: argumenty pro a proti*. Právní praxe: časopis české justice. Praha: Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 1996, roč. 41, č. 8-9, s. 530-540. ISSN 1210-0900.

⁴⁵ FILIPOVSKÝ, Jan; TOLAR, Jan a DOLENSKÝ, Adolf. *O obecné části trestního zákona*. Praha: Orbis, 1951, s. 86, 87.

⁴⁶ Tamtéž. s. 87.

⁴⁷ ALEŠ, Václav. *Trestní zákon: stručný výklad zákona ze dne 12. července 1950 č. 86 Sb.* Praha: Orbis, 1951, s. 19.

sama nejedná, či nejedná zaviněně.⁴⁸ Autoři učebnice rovněž shrnují dosavadní nauku o nepřímém pachateli a uvádí, že u trestných činů s omezeným okruhem pachatelů nemůže být nepřímým pachatelem osoba, která do tohoto omezeného okruhu nepatří, a naopak živý nástroj do tohoto omezeného okruhu pachatelů patřit nemusí.⁴⁹

Nejvýznamnějším autorem daného období je Solnař, který ve své publikaci z roku 1959 mění svůj původně kritický názor na nepřímé pachatelství, a již se k tomuto institutu staví spíše pozitivně. Podle něj již nepřímé pachatelství nenachází uplatnění pouze v systémech založených na zásadě akcesoritě účastenství, kde vyplňuje mezery (uvádí především případy využití osoby nepřičetné nebo jednající v omylu), ale i za platnosti zásady osamostatnění může přispět k správnější individualizaci trestní odpovědnosti.⁵⁰ Solnař již zastává názor, že přestože trestní zákon z roku 1950 účastenství osamostatnil, je institut nepřímého pachatelství významný i pro československé právo.⁵¹

Podle Solnaře je nepřímé pachatelství využitelné i v případě, kdy by nepřímý pachatel úmyslně využíval osoby jednající kulpózně, a jako příklad uvádí situaci, kdy by nepřímý pachatel podstrčil ošetřovatelce jed, která by poté z nedbalosti jed podala namísto léku.⁵² Solnař rovněž v této publikaci poprvé zavádí pojem živý nástroj, který se dnes používá napříč teorií i praxí⁵³, a v této souvislosti uvádí výčet trestných činů, které nelze skrze živý nástroj spáchat (např. nelze opustit státní území, sloužit v cizím vojsku, křivě vypovídat či uzavřít dvojí manželství).⁵⁴

Solnař uzavírá, že nejsilnějším argumentem pro existenci nepřímého pachatelství je, že návod trestně odpovědné osoby není rovnocenný nepřímému pachatelství, neboť trestně neodpovědná osoba (dítě) je živým nástrojem v rukách nepřímého pachatele a podle Solnaře poslal-li by dítě krást, bylo by nepřirozené posuzovat jej jako návodce, přičemž rozlišení je v zájmu srozumitelnosti a přesvědčivosti soudních rozhodnutí.⁵⁵ Jak tedy z výkladu plyne, Solnař přiznává nepřímému pachatelství velké benefity, a to protože „vede ke správnější charakteristice

⁴⁸ ČESKOSLOVENSKO. MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI. PRÁVNICKÝ ÚSTAV. *Československé trestní právo: učební texty pro studující právnických fakult. Svazek 1, Obecná část.* Praha: Orbis, 1957, s. 301.

⁴⁹ Tamtéž. s. 284, 285.

⁵⁰ SOLNAŘ, Vladimír. *Účastenství v československém socialistickém trestním právu.* Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1959, s. 34.

⁵¹ Tamtéž. s. 34, 35.

⁵² Tamtéž. s. 41.

⁵³ Někteří autoři pracují i s jinými pojmy, např. Kmec užívá pojmu „použitá osoba“ viz KMEC, Jiří. *K nepřímému pachatelství a některým souvisejícím otázkám trestní odpovědnosti.* Trestní právo. Praha: Orac, 2003, (10), s. 20-24. ISSN 1211-2860.

⁵⁴ SOLNAŘ, Vladimír. *Účastenství v československém socialistickém trestním právu.* Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1959, s. 42.

⁵⁵ Tamtéž. s. 44.

*trestného činu, přispívá ke srozumitelnost a přesvědčivosti sudních rozhodnutí a pomáhá vyplnit nežádoucí mezery v případech postižení pro společnost nebezpečných jednání.*⁵⁶

Na Solnaře pak navazuje Boris Vybíral, který ve svém článku Nad novou knihou o účastenství v československém socialistickém trestním právu, kritizoval Solnařovy názory týkající se nepřímého pachatelství. Publikaci sice označil jako významné obohacení trestněprávní literatury a cennou pomůcku pro trestní soudy při řešení otázek týkajících se účastenství, i přes to však se závěry Solnaře nesouhlasí.⁵⁷

Podle Vybírala má institut určitý význam, neboť se praxe potýká se situacemi, kdy rodič pošle své dítě krást, avšak praxe toto jednání posuzuje jako návod. Konkrétně konstrukce nepřímého pachatelství je v praxi odmítána s poukazem na zásadu osamostatnění účastenství a jednání je postihnutelné jako účastenství osamostatněné od přímého pachatelství.⁵⁸ Navíc proti nepřímému pachatelství argumentuje faktem, že tento institut nemá žádnou oporu v zákoně, což dokazuje historickým výkladem a také terminologií trestního zákoníku, kdy ve zvláštní část je použit termín přímý pachatel.⁵⁹

Vybíral považuje institut nepřímého pachatelství jako nepřirozenou a umělou právní konstrukci vzdálenou „lidovému chápání“, která „přirovnává osoby trestně neodpovědné k pouhým věcem.“⁶⁰ Vybíral nakonec uzavírá, že považuje za správnější zaujmout k institutu nepřímého pachatelství negativní postoj a doporučuje totéž i Solnařovi.⁶¹

1.4. Období 1961-1989

Hybatelem dalších změn v rámci trestního práva bylo přijetí nové ústavy v roce 1960, kdy vznikající trestní zákoník měl reflektovat ideologická východiska daná ústavou.⁶² Nový trestní zákoník tak vznikal na základě ideje, že společnost dosáhla dalšího stupně socialistického vývoje.⁶³ Z těchto důvodů tak došlo v Československu k rekodifikaci trestního práva, kdy v rámci trestního práva hmotného byl s účinností od 1. ledna 1962 přijat nový trestní zákoník, který i přes četné novely platil na území České republiky až do roku 2009. Trestní zákon z roku 1961 odstranil

⁵⁶ Tamtéž. s. 43.

⁵⁷ VYBÍRAL, Boris. *Nad novou knihou o účastenství v československém socialistickém trestním právu*. Právník: teoretický časopis pro otázky státu a práva. Praha: Ústav státu a práva AV, ČR, 1960, s. 775-783. ISSN 0231-6625.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² KUKLÍK, Jan. In: KUKLÍK, Jan; ADAMOVÁ, Karolína; BĚLOVSKÝ, Petr; KÜHN, Zdeněk; Maršálek, Pavel et al. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011, s. 252. ISBN 978-80-87284-17-9.

⁶³ BÍLÝ, Jirí Libor. *Právní dějiny na území ČR: vysokoškolská učebnice*. Praha: Linde, 2003, s. 318. ISBN 80-7201-429-3.

zřejmě chyby kodifikace z roku 1950, stále však měl represivní podobu.⁶⁴ Podle trestního zákoníku z roku 1961 byl např. formulován i nový účel trestu, kdy krom ochrany společnosti měl mít trest i výchovný aspekt.⁶⁵

Podle § 9 odst. 1 trestního zákona z roku 1961 je pachatelem *ten „kdo trestný čin spáchal sám“*. Nauka tuto definici nepovažovala za příliš vydařenou, protože pachatelem je i osoba, která měla při páchání trestného činu účastníky a zároveň trestní zákoník používá v textu pojmu pachatele i ve smyslu zahrnující spolupachatele a účastníka.⁶⁶ Na rozdíl od kodifikace z roku 1950, už však trestní zákona z roku 1961 neodlišuje přímého pachatele od účastníka, čímž bylo usnadněno přijetí institutu nepřímého pachatele.⁶⁷

Významným autorem v tomto období byl opět Solnař, který reflektoval kritiku jeho pozitivního postoje k nepřímému pachatelství (viz kritika Vybírala v kapitola 1.3.) následovně. Jedním z argumentů proti institutu nepřímého pachatelství za účinnosti trestního zákoníku z roku 1950 byla skutečnost, že tzv. nepřímý pachatel byl v rámci osamostatnění účastenství odpovědný jako návodce, podle Solnaře se však přehlížely rozdíly mezi návodem a případy nepřímého pachatelství (tedy, že nepřímý pachatel ví, že živý nástroj je trestně neodpovědný), a je v zájmu srozumitelnosti trestního práva rozlišovat návod a nepřímé pachatelství.⁶⁸ Dále pak uvádí, že sice u trestního zákona z roku 1950 mohla být absence zákonné definice předmětem diskuze vzhledem k zásadě osamostatnění účastenství a rozlišování účastníka od pachatele, u trestního zákona z roku 1961 však už tyto diskuze nelze mít kvůli přijetí zásady akcesority.⁶⁹

Solnař ve svých publikacích opakovaně vyjmenovává případy, kdy je pachatel označován za nepřímého pachatele:

1. pokud ke spáchání trestného činu užije nepřičetné osoby (dítěte),
2. užije osoby, která pro skutkový omyl nemohla porozumět významu svého jednání, a z toho důvodu není sama vinna. Zde Solnař uvádí příklad krádeže, kdy si nepřímý pachatel nechá od jiného přinést věc, o níž se živý nástroj domnívá, že je nepřímého pachatele,
3. pokud jinou osobu donutí fyzickým násilím k jednání, které má zevní znaky trestného činu,

⁶⁴ VOJÁČEK, Ladislav. In: VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel a KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, s. 628. ISBN 978-80-7380-575-3.

⁶⁵ KUKLÍK, Jan. In: KUKLÍK, Jan; ADAMOVÁ, Karolína; BĚLOVSKÝ, Petr; KÜHN, Zdeněk; Maršálek, Pavel et al. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011, s. 254. ISBN 978-80-87284-17-9.

⁶⁶ SOLNAŘ, Vladimír; FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; VANDUCHOVÁ, Marie a ŠÁMAL, Pavel. *Systém českého trestního práva: Část druhá – Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Novatrix, 2009, s. 374, 375. ISBN 978-80-254-4033-9.

⁶⁷ Tamtéž. s. 375.

⁶⁸ SOLNAŘ, Vladimír. *Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Academia, 1972, s. 283.

⁶⁹ Tamtéž. s. 283.

4. pokud jinou osobu donutí k jednání pohrůzkou v případě, kdy sám donucený není odpovědný pro krajní nouzi,
5. pokud zneužije svého práva dávat rozkazy, a ten, který rozkaz dostal, byl povinen jej poslechnout,
6. pokud užije živého nástroje jednajícího kulpózně, případně i osoby nejednající ve specifickém úmyslu nebo z pohnutky, kterou skutková podstata předpokládá.⁷⁰

Solnař přitom uvádí, že u všech těchto vyjmenovaných případů platí, že živý nástroj není buďto trestně odpovědný nebo není odpovědný za týž trestný čin.⁷¹ Solnař ve svých publikacích dále zdůrazňoval, že úmysl nepřímého pachatele se musí rovněž vztahovat na skutečnost, že druhá osoba sama nejedná nebo nejedná zaviněně, přičemž pokud by nepřímý pachatel tento úmysl neměl, nemohlo by se jednat o pachatelství nepřímé, nýbrž by šlo o přípravu trestného činu.⁷²

Nadto pak Solnař uvádí, že nepřímé pachatelství lze krom konání spáchat i opomenutím a uvádí příklad, kdy lékař v ústavu pro choromyslné úmyslně opomene nemocnému zabránit v napadení jiného pacienta.⁷³ Tento příklad později kritizoval Kmec a Dolenský, podle nichž se o nepřímé pachatelství nejedná, ale jde o omisivní delikt ošetřovatele.⁷⁴

Obecně lze práci Solnaře k nepřímému pachatelství shrnout tak, že byl zastáncem institutu nepřímého pachatelství a považoval jej za nezbytnou součást trestního práva, podle něj by totiž odmítání nepřímého pachatelství vedlo k nepřirozeným závěrům, což dokládá na konkrétní situaci, ve které by dítě bylo zneužito ke krádeži, přičemž by pojetí bez nepřímého pachatelství případ postihovalo jako přípravu, zatímco čin by byl dokonáný, což Solnař označil jako „*neživotné pojetí*“.⁷⁵

Na Solnaře navazovali Slunéčko a Zelený v roce 1971, kteří ve své publikaci dovozují stejné názory jako Solnař, zdůrazňují však specifikum nepřímého pachatelství, tedy že pachatelem se stává osoba neúčastnící se skutkového děje.⁷⁶ Za zmínku z jejich publikace stojí především rozbor excesu živého nástroje, tedy vybočení této osoby z instrukcí nepřímého pachatele a spáchání zločinu mírnějšího či závažnějšího, než ke kterému jej nepřímý pachatel naváděl. Dovozejí, že pokud živý nástroj spáchá čin závažnější, než ke kterému byl naváděn, bude nepřímý

⁷⁰ SOLNAŘ, Vladimír. *Československé trestní právo*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Orbis, 1969, s. 161.

⁷¹ SOLNAŘ, Vladimír. *Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Academia, 1972, s. 283.

⁷² SOLNAŘ, Vladimír. *Československé trestní právo. Sv. 1, Obecná část*. Praha: Orbis, 1964, s. 159.

⁷³ SOLNAŘ, Vladimír. *Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Academia, 1972, s. 282.

⁷⁴ KMEC, Jiří. *K nepřímému pachatelství a některým souvisejícím otázkám trestní odpovědnosti*. Trestní právo. Praha: Orac, 2003, (11), s. 2-12. ISSN 1211-2860.

⁷⁵ SOLNAŘ, Vladimír. *Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Academia, 1972, s. 283.

⁷⁶ ZELENÝ, Pavel a Petr SLUNÉČKO. *Pohled na některé praktické otázky uplatňování institutu účastenství*. Socialistická zákonnost. 1971, (7-8), s. 457-461. ISSN 0037-8305.

pachatel odpovídat pouze za méně závažný čin, a naopak, pokud by živý nástroj spáchal čin mírnější, bude nepřímý pachatel odpovídat za přípravu k těžšímu trestnému činu.⁷⁷ O pár let později již v samostatném článku Zelený rozebírá exces hlavního pachatele opětovně a prakticky řeší situaci, kdy hlavní pachatel místo trestného činu krádeže spáchá trestný čin loupeže, a naopak. Platí uvedené závěry výše, tedy že pokud nepřímý pachatel bude navádět ke krádeži a živý nástroj spáchá loupež, nepřímý pachatel bude odpovídat za trestný čin krádeže, a naopak pokud by nepřímý pachatel naváděl k loupeži a živý nástroj by vybočil a spáchal krádež, bude nepřímý pachatel odpovídat za přípravu loupeže.⁷⁸

Posledním předlistopadovým autorem byl i Kratochvíl, který se nepřímému pachatelství věnuje již v roce 1984 ve svém odborném článku, a uvádí vlastní definici nepřímého pachatele odlišnou od předchozích autorů. Klíčovou roli v jeho pojetí nepřímého pachatelství hrál pojem konformity, resp. nesoulad mezi vůlí nepřímého pachatele a živého nástroje, konkrétně nepřímého pachatele definoval jako toho, „*kdo spáchá trestný čin prostřednictvím fyzické osoby, která sama nejedná ve shodě (konformně) s úmyslem nepřímého pachatele.*“⁷⁹ Kratochvíl zde obecně charakterizuje nepřímé pachatelství jako spáchání trestného činu vědomým použitím jiné osoby jakožto živého nástroje, kdy nepřímý pachatel má vůči živému nástroji dominantní postavení, přičemž tento živý nástroj nesmí jednat konformně (tj. nemá představu o trestněprávním úmyslu nepřímého pachatele, nebo představu má, ale neztotožňuje se s úmyslem nepřímého pachatele, nebo se s úmyslem nepřímého pachatele neztotožňuje, ale podrobí se a trestný čin spáchá.)⁸⁰ Podle něj je ona nekonformita živého nástroje znak, pomocí kterého se nejvíce dá odlišit nepřímé pachatelství od návodu k trestnému činu.⁸¹

Závěrem Kratochvíl vytýká úpravě absenci zákonného vymezení a poukazuje na konkrétní úpravy v zahraničních trestních zákonících Polska, Východního Německa a Západního Německa. Podle Kratochvíla totiž problematika institutu nepřímého pachatelství není v trestním právu okrajovou záležitostí a naznačuje, že by nepřímého pachatelství mělo mít zákonnou úpravu.⁸² I přes absenci zákonné definice, Kratochvíl považoval existenci institutu nepřímého pachatelství co do svého opodstatnění a uplatnění v teorii a praxi za nepochybnou.⁸³

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ ZELENÝ, Pavel. *K akcesoritě účastenství*. Bulletin advokacie. Praha: 1979, (říjen-prosinec). s. 4-11. ISSN 1210-6348.

⁷⁹ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Akcesorita účastenství, vývojová stadia trestného činu a nepřímé pachatelství*. Socialistické soudnictvo. 1984, č. 6. s. 36-44 ISSN 0231-7621.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² Tamtéž.

⁸³ Tamtéž.

1.5. Období 1990-2009

Protože po událostech 17. listopadu nebyl ihned přijat nový trestní zákoník, musel být mnohokrát novelizován, neboť bylo nutné změnit celý právní řád včetně trestního práva tak, aby odpovídal modernímu demokratickému právnímu státu. Byl tedy například zrušen trest smrti, či z trestního zákoníku byly odstraněny ideologické tendence socialistického režimu.⁸⁴ Nepřímé pachatelství v tomto období je již zcela etablovaným institutem napříč naukou a praxí, přesto však stále nemá zákonnou definici a nebude ji mít až do přijetí současného trestního zákoníku. Po tuto dobu je v nauce tento legislativní nedostatek často vytýkán předními českými právníky.

Nauka evolučně navazuje na předešlé autory a již je ustálena definice nepřímého pachatele, tj. jde o osobu, která ke spáchání trestného činu užije jinou osobu jako živý nástroj, přičemž daný živý nástroj sám buďto nejedná, nejedná zaviněně nebo jedná kulpózně.⁸⁵ I při dělení jednotlivých případů nauka navazuje na předešlé autory, především Solnaře, kdy je stále dovozováno stejné dělení jednotlivých případů. Krom těchto jednotlivých variant nepřímého pachatelství se v literatuře začínají vyskytovat i další případy nepřímého pachatelství jakým je zneužití osoby požívající indemnitu ke spáchání trestného činu.⁸⁶ Na předešlou nauku se navazuje i v otázkách vlastnoručních deliktů, kdy František Novotný dovozuje, že formou nepřímého pachatelství nelze tyto vlastnoruční delikty spáchat.⁸⁷

Stále však chybí legální definice nepřímého pachatele, což bylo často podrobováno kritice v odborných publikacích. Například v Jelínkově učebnici je absence definice pojmu nepřímého pachatele a výčet podmínek, za nichž je nepřímý pachatel trestně odpovědný, označena jako nedostatek platné právní úpravy⁸⁸, a další učebnice, např. učebnice Solnaře⁸⁹ či Oty Novotného⁹⁰, tento nedostatek doporučovaly vyřešit de lege ferenda. Dále na tuto skutečnost opakovaně poukazoval Kratochvíl⁹¹, podle kterého je nutné definici nepřímého pachatelství doplnit jako nutného doplňku akcesority účastenství, přičemž by zmíněné legální zakotvení odstranilo nutnost

⁸⁴ VOJÁČEK, Ladislav. In: VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel a KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, s. 631. ISBN 978-80-7380-575-3.

⁸⁵ NOVOTNÝ, Oto. *Trestní právo hmotné. Sv. 1, Obecná část*. 4., přepracované vydání. Praha: ASPI, 2003, s. 229. ISBN 80-86395-73-1.

⁸⁶ Tamtéž. s. 229.

⁸⁷ NOVOTNÝ, František. In: NOVOTNÝ, František a RŮŽIČKA, Miroslav. *Trestní kodexy: trestní zákon, trestní řád a související předpisy*. 2. doplněné vydání. Praha: Eurounion, 2002, s. 37. ISBN 80-731-7009-4.

⁸⁸ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část*. Praha: Linde, 2004, s. 280. ISBN 80-7201-501-X.

⁸⁹ SOLNAŘ, Vladimír; FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; VANDUCHOVÁ, Marie a ŠÁMAL, Pavel. *Systém českého trestního práva: Část druhá – Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Novatrix, 2009, s. 375. ISBN 978-80-254-4033-9.

⁹⁰ NOVOTNÝ, Oto. *Trestní právo hmotné. Sv. 1, Obecná část*. 4., přepracované vydání. Praha: ASPI, 2003, s. 229. ISBN 80-86395-73-1.

⁹¹ Kratochvíl, Vladimír. *Zásada osamostatnění účastenství: argumenty pro a proti*. Právní praxe: časopis české justice. Praha: Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 1996, roč. 41, č. 8-9, s. 530-540. ISSN 1210-0900.

extenzivního výkladu § 9 odst. 1 trestního zákona z roku 1961 týkající se pachatele trestného činu, konkrétněji znaku „*sám*“.⁹² Dále na tento nedostatek upozorňovala i Katedra trestního práva Právnické fakulty UK v Praze⁹³ či Říha, který tento nedostatek označuje za vážný nedostatek a provinění proti principu *nullum crimen sine lege*,⁹⁴ konkrétně pak podle Šámala a Říhy mohlo být úprava v rozporu se zásadami *nullum crimen sine lege scripta* a *nullum crimen sine lege certa*.⁹⁵

1.6. Současná právní úprava

Jak tedy z výše uvedeného plyne, institut nepřímého pachatelství byl odbornou naukou přijímán kladně a byl uplatňován v aplikační praxi, proto zákonodárce, v rámci rekodifikace, nepřímého pachatele výslovně zakotvil do trestního zákoníku.

Původně bylo zvažováno, že v zákoně bude zakotvena pouze obecná definice nepřímého pachatelství, tedy ve znění: „*Za pachatele se považuje i ten, kdo k provedení činu užil jiné osoby, která sama nejedná nebo nejedná zaviněně anebo nejedná ve specifickém úmyslu či z pohnutky předpokládané zákonem (znaky trestného činu).*“⁹⁶ Tato varianta se nakonec nezvolila a byla vybrána varianta, kdy taxativním výčtem byly vymezeny jednotlivé případy nepřímého pachatelství.⁹⁷ To napříč naukou vzbudilo rozporuplné názory.

Jedním z kritiků přijaté úpravy § 22 odst. 2 trestního zákona je Hein, který ve svém článku kritizuje nedostatky trestního zákoníku. Jedním takovým je podle něj i ustanovení upravující nepřímé pachatelství v § 22 odst. 2 trestního zákoníku, přičemž smysl ustanovení podle něj „*zůstává nejasný*“ a úpravu označuje za absurdní, neboť podle něj přímý pachatel nemůže ke spáchání trestného činu užít živého nástroje, o kterém by dopředu věděl, že bude jednat v nutné obraně, krajní nouzi či za jiné okolnosti vylučující protiprávnost, anebo že živý nástroj sám jednat nebude či nebude jednat zaviněně.⁹⁸ Dalším z kritiků byl i Kmec, který ještě před přijetím trestního zákoníku označil kazuičnost ustanovení jako nedostatek, což podle něho svědčí o nesprávném vnímání nepřímého pachatelství, jako „*náplasti na díry*“ vzniklé v trestním právu na základě

⁹² KRATOCHVÍL, Vladimír. *České trestní právo stále v pohybu*. Trestní právo. Praha: Orac, 1996, (4), s. 2-7. ISSN 1211-2860.

⁹³ ŠÁMAL, Pavel A KARABEC, Zdeněk. *Ke koncepci rekodifikace trestního práva hmotného*. Právník: teoretický časopis pro otázky státu a práva. Praha: Ústav státu a práva AV, č. 4/2000, s. 321-367. ISSN 0231-6625.

⁹⁴ ŘÍHA, Jiří. *Účastensví v trestním právu*. [Online], Disertační práce, vedoucí Jelínek, Jiří. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra trestního práva, 2007 [cit. 2024-02-04]. s. 106. Dostupné na: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/10897>

⁹⁵ ŠÁMAL, Pavel a ŘÍHA, Jiří. In: ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Velké komentáře. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 521. ISBN 978-80-7400-893-1.

⁹⁶ ŠÁMAL, Pavel a KARABEC, Zdeněk. *Ke koncepci rekodifikace trestního práva hmotného*. Právník: teoretický časopis pro otázky státu a práva. Praha: Ústav státu a práva AV, č. 4/2000, s. 321-367. ISSN 0231-6625.

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ HEIN, Oldřich. *Kulhající trestní zákon*. Trestněprávní revue. 2014, č. 6, s. 137-142. ISSN 1213-5313.

akcesority účastenství.⁹⁹ Kmec tedy ještě v roce 2003 navrhoval zakotvení stručné definice: „*Pachatelem je i ten, kdo naplní skutkovou podstatu trestného činu prostřednictvím jednání jiné osoby (nepřímý pachatel)*.“¹⁰⁰ Důraz Kmec kladl na část „*prostřednictvím jednání*“, chtěl tím stanovit, že nepřímé pachatelství nelze spáchat skrze vis absoluta, a zároveň je takhle podle něj zřetelné, že živým nástrojem není zvíře.¹⁰¹

To ostatní autoři již k definici zaujali kladnější postavení, jmenovitě Šámal a Říha. Ti však nejdříve vedli teoretickou diskuzi. Podle Říhy v zákoně chybí obecná definice nepřímého pachatele a na místo toho zákonodárce stanovil taxativní výčet, kde spatřuje Říha nebezpečí, že výčet neodhaluje všechny netypické případy nepřímého pachatelství a předesílá případ zneužití osoby požívající indemnity¹⁰², v takových případech existuje riziko, že by taková varianta mohla by beztrestná až do přijetí novelizace.¹⁰³ Říha proto rovnou navrhoval alternativní úpravy, které by mohly být vhodnější, např. formulaci, že čin bude spáchán „*prostřednictvím jiného*“, anebo „*spáchá čin sám*“ či „*spáchá čin osobně*“¹⁰⁴, jak však Říha dodává, takováto úprava by v adresátech právních norem mohla vzbuzovat omyl, že se úprava týká vlastnoručních deliktů.¹⁰⁵ Šámal se naproti tomu domníval, že námitka Říhy k opomenutí zákonodárce není relevantní a Říhově argumentaci oponuje tím, že taxativní výčet poskytuje adresátům právních norem vyšší právní jistotu,¹⁰⁶ a dále argumentoval tím, že zmiňované užití osoby požívající hmotněprávní exempci se v českém právním řádu vztahuje pouze na verbální delikty, resp. na projevy učiněné poslanci a senátory na půdě Poslanecké sněmovny a Senátu České republiky a v jejich orgánech.¹⁰⁷ Obecně k těmto netypickým případům nutno dodat, že jsou značně omezeny z důvodu úzkého okruhu potenciálních živých nástrojů.¹⁰⁸

⁹⁹ KMEC, Jiří. *K nepřímému pachatelství a některým souvisejícím otázkám trestní odpovědnosti*. Trestní právo. Praha: Orac, 2003, (12), s. 19-22. ISSN 1211-2860.

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² ŘÍHA, Jiří. In: JELÍNEK, Jiří; HASCH, Karel; HERANOVÁ, Simona; TEJNSKÁ, Katarína; KOPEČNÝ, Zdeněk et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2022, s. 317 ISBN 978-80-7502-576-0 a srovnatelně i zde: PELC, Vladimír. *Účastenství v trestním právu*. [Online] Rigorózní práce, vedoucí Jelínek, Jiří. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra trestního práva, 2014 [cit. 2024-02-04], s. 22. dostupné z <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/61281>

¹⁰³ ŘÍHA, Jiří. *Účastenství v trestním právu*. [Online], Disertační práce, vedoucí Jelínek, Jiří. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra trestního práva, 2007 [cit. 2024-02-04]. s. 125. Dostupné na: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/10897>

¹⁰⁴ Tamtéž. s. 125.

¹⁰⁵ Tamtéž. s. 125.

¹⁰⁶ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel; NOVOTNÝ, Oto; GŘIVNA, Tomáš; HERCZEG, Jiří; VANDUCHOVÁ, Marie et al. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. s. 177. ISBN 978-80-7598-764-8.

¹⁰⁷ Tamtéž. s. 177.

¹⁰⁸ KMEC, Jiří. *K nepřímému pachatelství a některým souvisejícím otázkám trestní odpovědnosti*. Trestní právo. Praha: Orac, 2003, (12), s. 19-22. ISSN 1211-2860.

Nakonec však Šámal a Říha ve spoluautorství sepsali společný odborný komentář, kde novou úpravu jednoznačně vítají, a vyjadřují k obecné kritice¹⁰⁹, která podle nich spočívá ve výtkách k absenci obecné definice nepřímého pachatelství (tak jak je obecná definice běžná v zahraničních právních úpravách), kdy namísto této v zahraničí běžnější varianty zákonodárce konkrétně stanovil taxativní výčet jednotlivých variant nepřímého pachatelství.¹¹⁰ Zde podle nich bývá literaturou spatřováno riziko, že takovýto výčet nepostihne všechny netypické varianty nepřímého pachatelství, přičemž Šámal a Říha uvádí tyto následující případy indemnita (viz výše) a jiné osobní důvody vylučující trestnost.¹¹¹ Pojem jiný osobní důvod vylučující trestnost autoři rozvádí příkladem, kdy by policejní agent nasazený v organizované zločinecké skupině byl odhalen šéfem organizované zločinecké skupiny, a byl by proto poslán spáchat trestný čin, pro který není trestně odpovědný ve smyslu § 363 odst. 2 trestního zákoníku.¹¹² Kvůli tomuto nedostatku stávající úpravy oba autoři de lege ferenda dávají ke zvážení, zda by výčet neměl být pouze demonstrativním, a zda by tedy nemělo dojít ke změně ustanovení § 22 odst. 2 trestního zákoníku, přičemž předepisují následující způsoby, jak lze úpravu měnit: i. výčet v § 22 odst. 2 trestního zákoníku by měl být pouze demonstrativní ukázkou a doplněna by měla být obecná definice, nebo za ii. výčet se stane otevřeným tím, že by do výčtu byl přidán další prvek, který by varianty nepřímého pachatelství rozšiřoval i na další předem neznámé případy.¹¹³ To vše i přesto, že podle autorů by tyto netypické případy byly v českém právním řádu zcela raritní a jde spíše o teoretické konstrukce než reálné případy, proti čemuž, jak autoři dodávají, existuje argument, podle něhož má onen taxativní výčet poskytovat vyšší právní jistotu.¹¹⁴

Posledním autorem, kterým se tato podkapitola bude zabývat ještě zabývat je Kratochvíl, podle něj lze přijetí legální definice jen přivítat.¹¹⁵ Podle Kratochvíla jde díky zakotvení obou forem pachatelství (přímého i nepřímého) o výrazné posílení legality trestního práva, což označuje za přínos oproti úpravě předešlé, kde mělo-li se totiž dospět k nepřímému pachatelství, byl vyžadován složitý výklad ustanovení § 9 odst. 1 trestního zákoníku z roku 1961, konkrétně znaku

¹⁰⁹ Např. ŘÍHA, Jiří. In: JELÍNEK, Jiří; HASCH, Karel; HERANOVÁ, Simona; TEJNSKÁ, Katarína; KOPEČNÝ, Zdeněk et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2022, s. 317. ISBN 978-80-7502-576-0.

¹¹⁰ ŠÁMAL, Pavel a ŘÍHA, Jiří. In: ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Velké komentáře. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 521. ISBN 978-80-7400-893-1.

¹¹¹ ŠÁMAL, Pavel a ŘÍHA, Jiří. In: ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Velké komentáře. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 521. ISBN 978-80-7400-893-1.

¹¹² Tamtéž. s. 521.

¹¹³ Tamtéž. s. 521, 522.

¹¹⁴ Tamtéž. s. 522.

¹¹⁵ KRATOCHVÍL, Vladimír. In: KRATOCHVÍL, Vladimír a ŠTURMA, Pavel. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 241. ISBN 978-80-7179-082-2.

„sám“.¹¹⁶ Výčet obsažený v ustanovení § 22 odst. 2 trestního zákoníku Kratochvíl přitom označuje za téměř vyčerpávající a zohledňující dosavadní teorii i praxi.¹¹⁷ Dále vítá toto odlišení i z pohledu obhajoby klienta, kdy odlišení nepřímého pachatelství a účastenství v užším smyslu lépe popisuje trestní odpovědnost klienta, konkrétně v jeho prospěch bude posouzení jako účastenství a ne pachatelství, což podle něj platí zejména u účastenství ve formě návodu, jako nejtypičtější způsobu realizace nepřímého pachatelství.¹¹⁸

V neposlední řadě se pak Kratochvíl pozastavuje nad dikcí § 22 odst. 2 trestního zákoníku, konkrétně nad tím, že ve výčtu jednotlivých případů nepřímého pachatelství není obsaženo zneužití jako živého nástroje rozumově či mravně nevypělého mladistvého, které podle něj může být v praxi i častější než zneužití živého nástroje nepřičetného.¹¹⁹ Tento fakt označuje dokonce za mezeru v zákoně, činí tak proto, že zastává názor, že nedostatek rozumové a mravní vyspělosti mladistvého je obligatorním znakem subjektu provinění, a neřadí jej jako někteří autoři jako zvláštní druh nepřičetnosti. Při použití této konstrukce by podle Kratochvíla tento nedostatek nešlo vyřešit a pachatel, který použil jako živý nástroj rozumově a mravně nevypělého mladistvého by zůstal beztrestný (jednání by nesplňovalo znaky přímého pachatelství, a ani by nešlo o návod kvůli akcesoritě účastenství).¹²⁰ To by podle Kratochvíla znamenalo nutnost užití analogie legis, ta je však v neprospěch pachatele nepřípustná, a proto se podle něj jedná o mezeru v zákoně. Pro úplnost dodává, že autoři a příznivci druhé teorii nemusí otázku analogie legis řešit.¹²¹ Osobně se přiklání k názorovému proudu, který rozumovou a mravní vyspělost mladistvého považuje za zvláštní druh přičetnosti, a práce z této skutečnosti vychází (více k diskuzi viz podkapitola 2.1.3.).

Obecně pak mohu na základě výše uvedeného sumarizovat, že krok zakotvení nepřímého pachatelství do zákona byl v odborné literatuře hodnocen pozitivně, byl však některými autory vytýkán způsob zakotvení, tedy že zákonodárce nešel cestou obecné definice, nýbrž vymezil nepřímé pachatelství taxativním výčtem, přičemž někteří zmínění autoři si dovedou představit i jiné netypické varianty nepřímého pachatelství. Osobně bych tedy změnu § 22 odst. 2 trestního zákoníku přivítal a jako nejideálnější varianta se mi zdá úprava navrhopána Šámalem a Říhou, tedy zakotvit obecnou definici nepřímého pachatelství a stanovit demonstrativní výčet.

¹¹⁶ Tamtéž. s. 241.

¹¹⁷ Tamtéž. s. 241.

¹¹⁸ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Vybrané problémy obecné části návrhu trestního zákoníku ČR 2007 z hlediska obhajoby (2. část)*. Bulletin advokacie. Praha: Česká advokátní komora v Praze, 2008, roč. 2008, č. 6, s. 17-24. ISSN 1210-6348.

¹¹⁹ KRATOCHVÍL, Vladimír. In: KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 207. ISBN 978-80-7400-042-3.

¹²⁰ KRATOCHVÍL, Vladimír. In: KRATOCHVÍL, Vladimír a ŠTURMA, Pavel. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 242. ISBN 978-80-7179-082-2.

¹²¹ Tamtéž. s. 242.

2. Přímý pachatel a nepřímý pachatel

Přijetím trestního zákoníku byla změněna systematika pachatelství, kdy je zřetelně rozlišeno pachatelství přímé a nepřímé v rámci jednoho ustanovení v § 22 trestního zákoníku a dále je pak upraveno spolupachatelství v § 23 trestního zákoníku.¹²² Přímý pachatel je trestněprávně odpovědný za své vlastní jednání, které se v právní nauce definuje jako trestněprávně relevantní projev vůle navenek.¹²³ Za jednání pachatele se však podle nauky o nepřímém pachatelství považuje i faktické jednání jiné fyzické osoby, a to za situace, kdy ona osoba fakticky jednající byla oním pachatelem zneužita k projevení jeho vůle.¹²⁴

Obecně pachatel může trestný čin spáchat vlastnoručně (použití pěstí) či pomocí nástroje (střelná zbraň).¹²⁵ Teorie dále rozlišuje, že nástrojem pachatele může být jak neživý nástroj *de facto* i *de iure* (nůž) anebo nástroj živý *de facto* a neživý *de iure*, tj. věc (pes poštvaný na jiného).¹²⁶ Jedním z možných třízení pachatelství je nástroj užitý je spáchání trestného činu, kdy lze rozlišovat přímého pachatele a nepřímého pachatele právě na základě nástroje, kterého ke spáchání trestného činu užil.¹²⁷

Než se v rámci této práce budou probrány stěžejní otázky současné právní úpravy nepřímého pachatelství, je pro potřebu komplexního rozboru institutu nutné nejprve definovat i pár základních otázek vztahujících se pachatelství přímému a podmínkám trestní odpovědnosti pachatele trestného činu.

2.1. Pachatel trestného činu

Pachatel je dle nauky obligatorním znakem skutkové podstaty trestného činu a v obecné rovině lze za něj považovat fyzickou i právnickou osobu, která spáchala trestný čin.¹²⁸ Zákonnou definici lze nalézt v § 22 trestního zákoníku, podle které je pachatelem trestného činu ten, „*kdo*

¹²² ŠÁMAL, Pavel a ŘÍHA, Jiří. In: ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Velké komentáře. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 512. ISBN 978-80-7400-893-1.

¹²³ KRATOCHVÍL, Vladimír. In: KRATOCHVÍL, Vladimír a ŠTURMA, Pavel. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 52. ISBN 978-80-7179-082-2.

¹²⁴ Tamtéž. s. 52.

¹²⁵ ŠÁMAL, Pavel. In: NOVOTNÝ, Oto; DOLENSKÝ, Adolf; GRIVNA, Tomáš; VANDUCHOVÁ, Marie; ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, s. 312. ISBN 978-80-7357-509-0.

¹²⁶ Kratochvíl se vzhledem k přijetí občanského zákoníku v roce 2012, podle kterého pes není *de iure* neživou věcí, zabýval otázkou, jak tyto případy postihovat. Dochází přitom k závěru, že použití nepřímého pachatelství by bylo „*nonsens*“, a bude nutné použít výkladové ustanovení § 134 trestního zákoníku, podle něhož je v trestněprávním smyslu věcí i zvíře viz KRATOCHVÍL, Vladimír. In: KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 331 ISBN 978-80-7400-042-3.

¹²⁷ Tamtéž. s. 206.

¹²⁸ JELÍNEK, Jiří. In: JELÍNEK, Jiří; HASCH, Karel; HERANOVÁ, Simona; TEJNSKÁ, Katarína; KOPEČNÝ, Zdeněk et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2022, s. 206. ISBN 978-80-7502-576-0.

svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná.“ Ustanovení však definuje pouze jedinou formu pachatelství, a to pachatelství přímé.¹²⁹ Z této definice vyplývá, že pachatel trestného činu musel činnost popsanou ve skutkové podstatě trestného činu vykonat, nebo se o ni aspoň pokusit či tuto činnost připravovat.¹³⁰ Pro úplnost, podle § 113 trestního zákoníku se za pachatele trestného činu rovněž považuje i spolupachatel a účastník (organizátor, návodce a pomocník).

Jelínek však definici § 22 odst. 1 trestního zákoníku považuje za „zkratkovitou a nepřesnou“, kdy podle něj nestačí pouze naplnit skutkovou podstatu trestného činu, ale je nutné, aby čin spáchaný pachatelem byl protiprávní a současně, aby fyzická osoba naplňovala obecné znaky trestného činu, kterými jsou věk, přičetnost a rozumová a mravní vyspělost u mladistvých.¹³¹ Tedy, aby fyzická osoba mohla být považována za pachatele, musí být v době svého činu současně přičetná a dovršit patnáctý rok věku, a dále, podle okolností případů je vyžadováno, aby mladiství byli rozumově a mravně vyspělí, případně aby tzv. konkrétní subjekt, speciální subjekt a vlastnoruční subjekt byl charakterizován zvláštními znaky.¹³²

Na závěr lze shrnout, že pachatelem ve smyslu § 22 odst. 1 trestního zákoníku je: „fyzická osoba, která svým jednáním naplnila všechny znaky trestného činu, tedy veškeré (typové) znaky jeho skutkové podstaty (včetně protiprávnosti) i obecné požadavky na subjekt, tedy v době jeho spáchání dovršila patnáctý rok svého věku a byla přičetná.“¹³³

2.1.1. Přičetnost

Jedním z požadavků na pachatele trestného činu je přičetnost. Definice přičetnosti není v zákoně sice vymezena, je však odvozena z § 26 trestního zákoníku, kde zákonodárce vymezil důvody nepřičetnosti a stanovil, že trestně odpovědná není osoba, která pro duševní poruchu v době spáchání činu nebyla schopna rozpoznat protiprávnost svého činu nebo své jednání ovládnout, přičemž stačí vymizení jedné z těchto schopností. Na základě uvedeného, pachatel by jednal v nepřičetnosti pokud:

¹²⁹ ŠÁMAL, Pavel a ŘÍHA, Jiří. In: ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Velké komentáře. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 512. ISBN 978-80-7400-893-1.

¹³⁰ ŠÁMAL, Pavel. In: NOVOTNÝ, Oto; DOLENSKÝ, Adolf; GRIVNA, Tomáš; VANDUCHOVÁ, Marie; ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, s. 311. ISBN 978-80-7357-509-0.

¹³¹ JELÍNEK, Jiří. In: JELÍNEK, Jiří; HASCH, Karel; HERANOVÁ, Simona; TEJNSKÁ, Katarína; KOPEČNÝ, Zdeněk et al. *Trestní právo hmotné. Obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2022, s. 207. ISBN 978-80-7502-576-0.

¹³² Tamtéž. s. 208.

¹³³ ŠÁMAL, Pavel a ŘÍHA, Jiří. In: ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Velké komentáře. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 515. ISBN 978-80-7400-893-1.

- by trpěl duševní poruchou¹³⁴,
- byl zbaven schopnosti rozpoznávací či ovládací,
- by ztratil schopnost rozpoznávací či ovládací v důsledku duševní poruchy,
- by ztráta schopnosti rozpoznávací či ovládací byla dána v době činu.¹³⁵

Zcela klíčové jsou následující dvě kritéria, která se v naší nauce používají pro vyloučení přičetnosti:

- kritérium biologické (lékařské) – to spočívá v duševní poruše a u mladistvého v nedostatečné rozumové a mravní vyspělosti, a
- kritérium psychologické (juristické) – to spočívá ve vymezení schopnosti rozpoznávací (rozumová/intelektuální) nebo schopnosti ovládací (určovací).¹³⁶

Platí přitom, že psychologické kritérium je rozhodující. Zda je osoba nepřičetná, je však otázkou právní, kterou mohou posuzovat pouze orgány činné v trestním řízení, a to na základě provedených důkazů.¹³⁷ Téma lze uzavřít, že přičetným je člověk, u kterého jsou přítomny následující dvě schopnosti:

- určovací způsobilost (volní kritérium) schopnost ovládat své jednání, a
- rozpoznávací způsobilost (rozumové kritériem) – schopnost rozpoznat protiprávnost svého činu.¹³⁸

2.1.2. Věk

Jedním z obecných znaků trestného činu je věk, resp. dovršení určité věkové hranice, ta je v českém právu je stanovena v § 25 trestního zákoníku na patnáctý rok svého věku. V trestním zákoníku je dále podstatné výkladové ustanovení § 139 trestního zákoníku, upravující počítání času, na jehož základě je dáno, že trestně odpovědná je osoba den následující po dni 15. narozenin. Trestní zákoník přitom pracuje s tzv. matrikovým věkem (od data narození uvedeného v matrice

¹³⁴ Duševní poruchou se podle § 123 trestního zákoníku rozumí: „mimo duševní poruchy vyplývající z duševní nemoci i hluboká porucha vědomí, mentální retardace, těžká asociální porucha osobnosti nebo jiná těžká duševní nebo sexuální odchylka.“

¹³⁵ JELÍNEK, Jiří. In: JELÍNEK, Jiří; HASCH, Karel; HERANOVÁ, Simona; TEJNSKÁ, Katarína; KOPEČNÝ, Zdeněk et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2022, s. 213. ISBN 978-80-7502-576-0.

¹³⁶ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Velké komentáře. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 621. ISBN 978-80-7400-893-1.

¹³⁷ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel; NOVOTNÝ, Oto; GŘIVNA, Tomáš; HERCZEG, Jiří; VANDUCHOVÁ, Marie et al. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. s. 188. ISBN 978-80-7598-764-8.

¹³⁸ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Velké komentáře. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 620. ISBN 978-80-7400-893-1.

narozených dětí), a nikoliv s věkem mentálním.¹³⁹ Nelze, aby dítě bylo trestně odpovědné, neboť u něj nebyla dána dostatečná schopnost rozpoznávací a určovací, a tak je v rámci práva postavena naroveň pro duševní poruchu nepříčetné osobě.¹⁴⁰

Podle § 2 odst. 1 písm. b) zákona o soudnictví ve věcech mládeže je dáno, že dítětem se rozumí osoba mladší 15 let a mladistvým podle § 2 odst. 1 písm. c) zákona o soudnictví ve věcech mládeže osoba, která v době spáchání provinění již dovršila 15 let a zároveň v době provinění nepřekročila 18. rok věku. Dítě je ve smyslu trestního zákona trestně neodpovědné. U mladistvých je v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže zvláštním způsobem upravena trestní odpovědnost,¹⁴¹ a dále se mladistvých týkají některé další instituty a odlišnosti podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, jakými je např. účinná lítost, promlčení trestního stíhání, snížení horní hranice sazby při ukládání obecných prací atd.¹⁴²

Platí, že dovršením 18. roku nabývá osoba plnou trestní odpovědnost. Pro úplnost pak nauka¹⁴³ dodává, že případné nabytí zletilosti podle občanského zákoníku (přiznání svéprávnosti nebo uzavření manželství) nemá ve vztahu k trestnímu právu vliv. Pro úplnost je nutno dodat, že trestní zákoník nikterak nestanovuje horní hranici trestní odpovědnosti.

2.1.3. Rozumová a mravní vyspělost

U mladistvého je podle § 5 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže vyloučena trestní odpovědnost v případě, že v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat protiprávnost svého činu nebo ovládat své jednání. Jde o ustanovení upravující podmínky trestní odpovědnosti, doplňuje obecné znaky věku a příčetnosti u mladistvých o rozumovou a mravní vyspělost.¹⁴⁴ U mladistvých je tak zákonem zavedena relativní trestní odpovědnost.

¹³⁹ JELÍNEK, Jiří. In: JELÍNEK, Jiří; HASCH, Karel; HERANOVÁ, Simona; TEJNSKÁ, Katarína; KOPEČNÝ, Zdeněk et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2022, s. 222. ISBN 978-80-7502-576-0.

¹⁴⁰ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Velké komentáře. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 615. ISBN 978-80-7400-893-1.

¹⁴¹ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel; NOVOTNÝ, Oto; GŘIVNA, Tomáš; HERCZEG, Jiří; VANDUCHOVÁ, Marie et al. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. s. 197. ISBN 978-80-7598-764-8.

¹⁴² ŠÁMAL, Pavel. In: NOVOTNÝ, Oto; DOLENSKÝ, Adolf; GŘIVNA, Tomáš; VANDUCHOVÁ, Marie; ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, s. 204, 205. ISBN 978-80-7357-509-0.

¹⁴³ Tamtéž. s. 204, 205.

¹⁴⁴ BRUCKNEROVÁ, Eva a HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2015, s. 17. ISBN 978-80-7478-848-2.

Základem posuzování rozumové a mravní vyspělosti u mladistvých je normální duševní vývoj dospívajícího jedince.¹⁴⁵ Podle odborné nauky je tento institut tvořen dvěma základními složkami, kterými jsou:

- mravní vývoj – dospívající si osvojuje normy chování, platící v daném období společnosti, a přeměňuje je na osobní a morální kvality,
- rozumový vývoj – mladistvý si osvojuje schopnost pojmového myšlení a stupeň takového vývoje je určen dosaženou úrovní pojmového myšlení.¹⁴⁶

Podle ustálené judikatury¹⁴⁷ se tyto složky navzájem ovlivňují a tvoří jeden nedílný celek, kdy je zároveň nutné tyto jednotlivé složky posuzovat ve vzájemných souvislostech a rovněž ve vztahu k obvyklému vývoji mladistvého. Posouzení této právní otázky náleží orgánu činnému v trestním řízení, k čemu jako podklad slouží znalecké posudky jednak znalce psychiatra se specializací na dětskou psychiatrii a jednak znalce psychologa se specializací na dětskou psychologii.¹⁴⁸

Závěrem lze uvést, že v souvislosti se zakotvením § 5 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže byly vyvolány spory odborné veřejnosti o tom, zda se jedná o samostatnou podmínku trestní odpovědnosti či nikoliv, resp. zda se jedná o zvláštní druh přičetnosti nebo jde o samostatný důvod vylučující trestní odpovědnost z důvodu nedostatku rozumové a mravní vyspělosti.¹⁴⁹ Že jde o samostatný obligatorní znak subjektu provinění, stojící vedle přičetnosti, zastává např. Jelínek¹⁵⁰, Kratochvíl¹⁵¹, či Válková a Sotolář¹⁵², kteří obecně argumentují obvyklostí tohoto pojetí v evropských systémech práva, či vztahem speciality mezi trestním zákoníkem a zákonem o soudnictví ve věcech mládeže, kdy podle nich § 5 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže stanovuje samostatnou podmínku. Opačný názor zastává Šámal¹⁵³ ve svých publikacích, který se

¹⁴⁵ Tamtéž. s. 17.

¹⁴⁶ Tamtéž. s. 18.

¹⁴⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2006, sp. zn. 8 Tdo 1069/2006 citováno dle ŠÁMAL, Pavel. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vydání. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2011. s. 42. ISBN 978-80-7400-350-9.

¹⁴⁸ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vydání. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2011. s. 42. ISBN 978-80-7400-350-9.

¹⁴⁹ VÁLKOVÁ, Helena a SOTOLÁŘ, Alexander. In: KRATOCHVÍL, Vladimír a ŠTURMA, Pavel. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 497, 498. ISBN 978-80-7179-082-2.

¹⁵⁰ JELÍNEK, Jiří. In: JELÍNEK, Jiří; HASCH, Karel; HERANOVÁ, Simona; TEJNSKÁ, Katarína; KOPEČNÝ, Zdeněk et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2022, s. 225. ISBN 978-80-7502-576-0.

¹⁵¹ KRATOCHVÍL, Vladimír. In: KRATOCHVÍL, Vladimír a ŠTURMA, Pavel. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 242. ISBN 978-80-7179-082-2.

¹⁵² VÁLKOVÁ, Helena a SOTOLÁŘ, Alexander. In: KRATOCHVÍL, Vladimír a ŠTURMA, Pavel. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 498, 499. ISBN 978-80-7179-082-2.

¹⁵³ ŠÁMAL, Pavel. In: NOVOTNÝ, Oto; DOLENSKÝ, Adolf; GRIVNA, Tomáš; VANDUCHOVÁ, Marie; ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, s. 190 ISBN 978-80-7357-509-0. a ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel; NOVOTNÝ, Oto; GRIVNA, Tomáš; HERCZEG, Jiří;

domnívá, že jde o zvláštní druh přičetnosti, a to vzhledem k dikci § 5 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže, která používá stejná kritéria jako trestní zákoník pro vymezení přičetnosti, dále na základě důvodové zprávy¹⁵⁴ výslovně hovořící o podmíněné (relativní přičetnosti), a v neposlední řadě odkazuje i na historické autory (např. Průšák, Milota, Solnař).¹⁵⁵ Lze tedy shrnout, že přestože jde o diskuzi relevantní z pohledu nepřímého pachatelství, neboť zákonná definice nerozlišuje rozumovou a mravní vyspělost jako samostatnou variantu nepřímého pachatelství, budou právní důsledky z praktického hlediska stejné.¹⁵⁶ Z tohoto faktu, a z toho důvodu, že spíše souhlasím s názorovým proudem Šámala, vychází tato práce z teorie, která rozumovou a mravní vyspělost mladistvého zařazuje jako zvláštní druh přičetnosti.

2.1.4. Konkrétní a speciální subjekt

Subjekt může být charakterizován i fakultativně určitou vlastností, způsobilostí nebo postavením.¹⁵⁷ Trestní zákoník rozlišuje i trestné činy, které nemůže spáchat každý, protože trestní zákoník u některých skutkových podstat vyžaduje buďto zvláštní vlastnost (tzv. konkrétní subjekt), či zvláštní způsobilost nebo postavení (tzv. speciální subjekt).¹⁵⁸

Podle pachatele lze dělit trestné činy na obecné, vlastnoruční a zvláštní. V rámci zvláštních trestných činů pak ještě rozlišujeme trestné činy pravé a nepravé. Těchto zvláštních trestných činů se nemůže dopustit každý, okruh pachatelů je omezen a může se jich dopustit jen osoba se zvláštní vlastností, postavením nebo způsobilostí.¹⁵⁹

V rámci pravých trestných činů je zvláštní vlastnost, způsobilost nebo postavení vyžadována již v základní skutkové podstatě (např. trestný čin poškození věřitele podle § 221 trestního zákoníku) a u nepravých trestných činů je zvláštní vlastnost, způsobilost nebo postavení vyžadováno až v rámci kvalifikované skutkové podstaty (např. trestný čin přijetí úplatku úřední

VANDUCHOVÁ, Marie et al. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. s. 487. ISBN 978-80-7598-764-8.

¹⁵⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník. [online]. Sněmovní tisk č. 410/0 [cit. 2024-02-04] dostupné na: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0>

¹⁵⁵ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel; NOVOTNÝ, Oto; GŘIVNA, Tomáš; HERCZEG, Jiří; VANDUCHOVÁ, Marie et al. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. s. 487. ISBN 978-80-7598-764-8.

¹⁵⁶ JELÍNEK, Jiří. In: JELÍNEK, Jiří; HASCH, Karel; HERANOVÁ, Simona; TEJNSKÁ, Katarína; KOPEČNÝ, Zdeněk et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2022, s. 226. ISBN 978-80-7502-576-0.

¹⁵⁷ KRATOCHVÍL, Vladimír. In: KRATOCHVÍL, Vladimír a ŠTURMA, Pavel. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 198. ISBN 978-80-7179-082-2.

¹⁵⁸ NOVOTNÝ, František. *Trestní právo hmotné*. 4. aktualizované a doplněné vydání. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 101. ISBN 978-80-7380-651-4.

¹⁵⁹ ŘÍHA, Jiří. *Třídění trestných činů podle pachatele*. In: GŘIVNA, Tomáš. *Pocta Pavlu Šámalovi k 65. narozeninám: čtvrtstoletí hledání spravedlnosti na Nejvyšším soudě ČR*. Beckova edice právo. V Praze: C.H. Beck, 2018, s. 217-242. ISBN 978-80-7400-709-5.

osobou podle § 331 odst. 3 písm. b) trestního zákoníku), anebo je znakem privilegované skutkové podstaty (trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou podle § 142 trestního zákoníku).¹⁶⁰ V souvislosti s nepřímým pachatelstvím je vhodné doplnit, že nepřímý pachatel může spáchat jak pravé trestné činy, tak trestné činy nepravé.¹⁶¹

U skupiny konkrétního subjektu, vyžadující zvláštní vlastnost, půjde např. o vraždu novorozeného dítěte matkou ve smyslu § 142 trestního zákoníku (konkrétním subjektem je matka pachatele) či poškození věřitele ve smyslu § 222 trestního zákoníku (konkrétním subjektem je dlužník).¹⁶² Dále pak do skupiny speciálního subjektu, vyžadující zvláštní postavení či způsobilost, řadíme např. vojenské trestné činy, či trestné činy úředních osob, kdy jako příklad lze uvést zmiňovaný trestný čin přijetí úplatku úřední osobou podle § 331 odst. 3 písm. b) trestního zákoníku (speciálním subjektem bude úřední osoba).¹⁶³

Na základě § 114 odst. 1 trestního zákoníku však uvedené platí pouze pro pachatele a spolupachatele trestného činu, neboť jak vyplývá z § 114 odst. 3 trestního zákoníku, omezen je pouze okruh pachatelů a spolupachatelů, nikoliv účastníků, takže lze na těchto trestných činech figurovat jako organizátor, návodce nebo pomocník trestného činu.

Podle Šámala tyto požadavky vyžadující zvláštní vlastnost, způsobilost nebo postavení se vztahují i na nepřímého pachatele, na druhou stranu se však netýkají živého nástroje, pokud opak nevyplývá z povahy věci.¹⁶⁴ Přestože za současného právního stavu se k této teorii přiklání i Provazník, tak podle něj by de lege ferenda stálo za úvahu tuto otázku přehodnotit.¹⁶⁵ Tuto potřebu demonstruje na konkrétním příkladu trestného činu osvobození vězně ve smyslu § 338 trestního zákoníku, kdy by nepřímý pachatel donutil úřední osobu, jako svůj živý nástroj, napsat rozhodnutí o přerušení výkonu trestu, a neboť není úřední osobou, nenaplnil by tímto jednáním kvalifikovanou skutkovou podstatu podle § 338 odst. 2 trestního zákoníku a odpovídal by za trestný čin s nižší trestní sazbou.¹⁶⁶

¹⁶⁰ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel; NOVOTNÝ, Oto; GŘIVNA, Tomáš; HERCZEG, Jiří; VANDUCHOVÁ, Marie et al. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. s. 199. ISBN 978-80-7598-764-8.

¹⁶¹ ŘÍHA, Jiří. In: JELÍNEK, Jiří; HASCH, Karel; HERANOVÁ, Simona; TEJNSKÁ, Katarína; KOPEČNÝ, Zdeněk et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2022, s. 319. ISBN 978-80-7502-576-0.

¹⁶² JELÍNEK, Jiří. In: JELÍNEK, Jiří; HASCH, Karel; HERANOVÁ, Simona; TEJNSKÁ, Katarína; KOPEČNÝ, Zdeněk et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2022, s. 227. ISBN 978-80-7502-576-0.

¹⁶³ Tamtéž s. 227, 228.

¹⁶⁴ ŠÁMAL, Pavel. In: NOVOTNÝ, Oto; DOLENSKÝ, Adolf; GŘIVNA, Tomáš; VANDUCHOVÁ, Marie; ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, s. 186. ISBN 978-80-7357-509-0.

¹⁶⁵ PROVAZNÍK, Jan. In: ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník: komentář*. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 381. ISBN 978-80-7400-807-8.

¹⁶⁶ Tamtéž. s. 381.

2.2. Nepřímý pachatel

2.2.1. Zákonná úprava

Poté co odborná literatura opakovaně upozorňovala na nedostatek platné právní úpravy spočívající v absenci zákonné definice nepřímého pachatele, došlo k zakotvení této definice do trestního zákoníku. Za pachatele je podle § 22 odst. 2 trestního zákoníku považován i tzv. nepřímý pachatel. Tato trestním zákonem přijatá definice nepřímého pachatelství i její jednotlivé varianty odpovídají obsahu pojmu nepřímého pachatelství tak, jak byl tento pojem před rokem 2010 vykládán teorii i rozhodovací praxí.¹⁶⁷

Nepřímým pachatelem je tedy podle § 22 odst. 2 trestního zákoníku osoba, která k provedení činu užije jiné osoby, která není trestně odpovědná pro nedostatek věku, nepřičetnost, omyl, anebo proto, že jednala v nutné obraně, krajní nouzi či za jiné okolnosti vylučující protiprávnost, anebo sama nejednala nebo nejednala zaviněně a dále je nepřímým pachatelem rovněž ten, kdo k provedení činu užil takové osoby, která nejednala ve zvláštním úmyslu či z pohnutky předpokládané zákonem, přičemž v těchto případech není vyloučena trestní odpovědnost takové osoby, za jiný trestný čin, který tímto jednáním spáchala.

Z této legální definice vyplývají následující případy nepřímého pachatelství, kdy nepřímý pachatel je odpovědný za úmyslný trestný čin¹⁶⁸ spáchaný prostřednictvím živého nástroje, který:

1. není trestně odpovědný z důvodu nedostatku věku,
2. není trestně odpovědný z důvodu nepřičetnosti,
3. není trestně odpovědný z důvodu omylu,
4. není trestně odpovědný z důvodu jednání v nutné obraně, krajní nouzi či za jiné okolnosti vylučující protiprávnost,
5. sám nejednal (donucení fyzickým násilím) či nejednal zaviněně,
6. nejednal ve zvláštním úmyslu či z pohnutky předpokládané zákonem.¹⁶⁹

Spáchání trestného činu formou nepřímého pachatelství lze komisivně i omisivně, resp. úmyslným opomenutím¹⁷⁰. Důvodová zpráva k trestnímu zákoníku jako příklad úmyslného

¹⁶⁷ JELÍNEK, Jiří. In: JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou: zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. s. 51 ISBN 978-80-7502-637-8.

¹⁶⁸ Nedbalostní trestné činy nepřipadají v úvahu, viz KMEC, Jiří. *K nepřímému pachatelství a některým souvisejícím otázkám trestní odpovědnosti*. Trestní právo. Praha: Orac, 2003, (11), s. 2-12. ISSN 1211-2860.

¹⁶⁹ NOVOTNÝ, František. *Trestní právo hmotné*. 4. aktualizované a doplněné vydání. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 91. ISBN 978-80-7380-651-4.

¹⁷⁰ Opomenutí je podle § 112 trestního zákoníku: „*Jednáním se rozumí i opomenutí takového konání, k němuž byl pachatel povinen podle jiného právního předpisu, úředního rozhodnutí nebo smlouvy, v důsledku dobrovolného převzetí povinnosti konat nebo vyplývala-li taková jeho zvláštní povinnost z jeho předchozího ohrožujícího jednání anebo k němuž byl z jiného důvodu podle okolností a svých poměrů povinen.*“

opomenutí uvádí situaci, kdy lékař v psychiatrickém ústavu úmyslně opomene zabránit (např. tím, že podá tlumící léky¹⁷¹) nepřičetné osobě k usmrcení jiného pacienta.¹⁷²

2.2.2. Základní pojmy

Pro potřeby dalšího výkladu je nutné vyjasnit dva základní pojmy, prvním z nich je nepřímý pachatel. Jde o osobu, která sice sama skutkovou podstatu trestného činu nenaplnila, avšak učinila tak prostřednictvím jiné osoby, která v jejích rukách působila jako živý nástroj.¹⁷³ Zákonem je stanovena trestní odpovědnost nepřímého pachatele za trestný čin, ke kterému užije osoby, která sama nejednala či nejednala zaviněně, resp. nejednala ve formě zavinění požadované pro ten který čin¹⁷⁴, a je v rukách nepřímého pachatele jako živý nástroj, a nepřímý pachatel odpovídá za úmyslný trestný čin, který spáchal prostřednictvím živého nástroje.¹⁷⁵ Nepřímý pachatel musí být sám trestně odpovědný,¹⁷⁶ a stejně jako pachatel přímý musí v době spáchání činu splňovat zákonné podmínky pro vznik trestní odpovědnosti pachatele, těmi obligatorními přitom jsou přičetnost a dovršení 15 let.

Druhým pojmem je živý nástroj, zde jde o „osobu zneužitou nepřímým pachatelem ke spáchání trestného činu,“¹⁷⁷ jinak řečeno, živým nástrojem je člověk, nacházející se v ruce nepřímého pachatele, kdy právě ono zmiňované zneužití člověka jako živého nástroje je příznačné pro institut nepřímého pachatelství.¹⁷⁸

Na základě definice lze vyvodit další požadavek zákona, který po nepřímém pachateli vyžaduje, aby živého nástroje užil, což ve výsledku znamená, že pachatel musí mít rozhodující iniciativu, o nepřímé pachatelství se tedy například nejedná v situaci, kdy se dítě rozhodne ukrást zboží z obchodu a trestně odpovědná osoba jej podpoří tím, že věci posléze ukryje.¹⁷⁹

¹⁷¹ ŠÁMAL, Pavel. In: NOVOTNÝ, Oto; DOLENSKÝ, Adolf; GRIVNA, Tomáš; VANDUCHOVÁ, Marie; ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, s. 313. ISBN 978-80-7357-509-0.

¹⁷² Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník. [online]. Sněmovní tisk č. 410/0 [cit. 2024-02-04] dostupné na: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0>

¹⁷³ SOTOLÁŘ, Alexander. In: DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav a SOTOLÁŘ, Alexander. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 183. ISBN 978-80-7478-790-4.

¹⁷⁴ ŘÍHA, Jiří. In: JELÍNEK, Jiří; HASCH, Karel; HERANOVÁ, Simona; TEJNSKÁ, Katarína; KOPEČNÝ, Zdeněk et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2022, s. 315. ISBN 978-80-7502-576-0.

¹⁷⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník. [online]. Sněmovní tisk č. 410/0 [cit. 2024-02-04] dostupné na: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0>

¹⁷⁶ KRATOCHVÍL, Vladimír. In: KRATOCHVÍL, Vladimír a ŠTURMA, Pavel. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 243. ISBN 978-80-7179-082-2.

¹⁷⁷ SOTOLÁŘ, Alexander. In: DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav a SOTOLÁŘ, Alexander. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 183. ISBN 978-80-7478-790-4.

¹⁷⁸ KRATOCHVÍL, Vladimír. In: KRATOCHVÍL, Vladimír a ŠTURMA, Pavel. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 242. ISBN 978-80-7179-082-2.

¹⁷⁹ PROVAZNÍK, Jan. In: ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník: komentář*. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 391. ISBN 978-80-7400-807-8.

V neposlední řadě je nutné ještě okrajově rozebrat další základní pojem, kterým je touto prací prolínající se zásada akcesority účastenství, a to proto, že úzce souvisí s nepřímým pachatelstvím a současný trestní zákoník na této zásadě stojí. Tuto zásadu odborná literatura charakterizuje jako: „závislost trestní odpovědnosti účastníka na trestní odpovědnosti hlavního pachatele“, a jejím opakem je zásada osamostatnění účastenství, podle níž je „účastník zcela nezávislý na pachateli.“¹⁸⁰ Historicky právě na základě použití zásady akcesority účastenství bylo nutné vytvořit pojem nepřímého pachatele, a to proto, aby některé činy nezůstaly beztrestné, což je jedním z hlavních argumentů kritiků nepřímého pachatelství, kteří toto označují jako nesystematické zaplňování mezer v trestním právu.¹⁸¹ Toto již dnes zcela neplatí, neboť nepřímé pachatelství krom toho, že je jakýmsi doplňkem zásady akcesority účastenství, tak nachází uplatnění i v systémech založených na zásadě osamostatnění účastenství či v systémech s limitovanou akcesoritou.¹⁸²

2.2.3. Odpovědnost nepřímého pachatele a živého nástroje

Nepřímý pachatel musí být trestně odpovědný. To neplatí pro živý nástroj, Kratochvíl přitom uvádí následující důvody, pro které typicky nebude trestně odpovědný vůbec:

- i. pro nedostatek některého znaku subjektu (věk, přičetnost (vč. rozumové a mravní vyspělosti u mladistvého), přičemž pro úplnost Kratochvíl dodává, že v takovém případě je souhlas těchto osob pro trestnost pachatele bezvýznamný¹⁸³,
- ii. pro nedostatek subjektivní stránky (skutkový omyl vylučující zavinění),
- iii. pro nedostatek objektivní stránky (při jednání chybí vůle),
- iv. pro nedostatek protiprávnosti (jednal za okolností vylučující protiprávnost),
- v. protože nejednal ve specifickém úmyslu či z pohnutky vyžadované zákonem.¹⁸⁴

¹⁸⁰ ŘÍHA, Jiří. In: JELÍNEK, Jiří; HASCH, Karel; HERANOVÁ, Simona; TEJNSKÁ, Katarína; KOPEČNÝ, Zdeněk et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2022, s. 340, 341. ISBN 978-80-7502-576-0.

¹⁸¹ PELC, Vladimír. *Účastenství v trestním právu*. [Online] Rigorózní práce, vedoucí Jelínek, Jiří. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra trestního práva, 2014 [cit. 2024-02-04], s. 33, 34, 35. dostupné z <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/61281>

¹⁸² ŘÍHA, Jiří. In: JELÍNEK, Jiří; HASCH, Karel; HERANOVÁ, Simona; TEJNSKÁ, Katarína; KOPEČNÝ, Zdeněk et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2022, s. 319. ISBN 978-80-7502-576-0.

¹⁸³ KRATOCHVÍL, Vladimír. In: KRATOCHVÍL, Vladimír a ŠTURMA, Pavel. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 243. ISBN 978-80-7179-082-2.

¹⁸⁴ Tamtéž. s. 243.

Jelikož tedy živý nástroj nenaplnuje žádnou (sledovanou) skutkovou podstatu trestného činu, přichází v úvahu uplatnění institutu nepřímého pachatelství.¹⁸⁵ Přestože živý nástroj nebude zpravidla odpovědný vůbec, třídí se odpovědnost živého nástroje následovně:

- i. živý nástroj není vůbec trestně odpovědný (nedostatek věku, nepříčetnost atd.),
- ii. živý nástroj odpovídá jen omezeně (kulpózní trestný čin),
- iii. živý nástroj není odpovědný za týž trestný čin (zde typicky půjde o méně závažný trestný čin¹⁸⁶).¹⁸⁷

Co se týče konkrétních příkladů, k i. stačí dodat, že se bude jednat např. o navedení 13letého dítěte ke krádeži. V případě ii., kdy živý nástroj odpovídá omezeně, tj. v případě kulpózního trestné činu, bude při posuzování záležet rovněž na „*naplnění a míře naplnění znaků skutkové podstaty, resp. i stupně společenské nebezpečnosti činu.*“¹⁸⁸ Učebnicovým případem je situace, kdy osoba A (nepřímý pachatel) uvede osobu B (živý nástroj) v omyl ohledně původu určitých peněz, osoba B poté provede transakci. Osoba A jako nepřímý pachatel se tímto dopustí trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti ve smyslu § 216 trestního zákoníku, zatímco osoba B bude odpovídat za méně závažný trestný čin, a to nedbalostní variantu legalizace výnosů z trestné činnosti podle § 217 trestního zákoníku.¹⁸⁹ A v neposlední řadě iii., kdy není vyloučeno, aby živý nástroj odpovídal za jiný trestný čin než nepřímý pachatel. Takovým příkladem bude situace, kdy osoba B (živý nástroj) má v plánu přiotrávit svého sportovního rivala, osoba A (nepřímý pachatel) však má plán tohoto sportovního rivala přímo zavraždit, a proto živému nástroji připraví příliš jedu ve smrtelné dávce. V takovém případě bude osoba A (nepřímý pachatel) odpovídat podle § 140 odst. 2 trestního zákoníku za trestný čin vraždy a osoba B (živý nástroj) pouze za ublížení na zdraví podle § 146 trestního zákoníku.¹⁹⁰

¹⁸⁵ ŠÁMAL, Pavel a ŘÍHA, Jiří. In: ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Velké komentáře. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 522, 523. ISBN 978-80-7400-893-1.

¹⁸⁶ SOTOLÁŘ, Alexander. In: DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav a SOTOLÁŘ, Alexander. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 185. ISBN 978-80-7478-790-4.

¹⁸⁷ ŠÁMAL, Pavel. In: NOVOTNÝ, Oto; DOLENSKÝ, Adolf; GRÍVNA, Tomáš; VANDUCHOVÁ, Marie; ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, s. 186. ISBN 978-80-7357-509-0.

¹⁸⁸ SOLNAŘ, Vladimír; FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; VANDUCHOVÁ, Marie a ŠÁMAL, Pavel. *Systém českého trestního práva: Část druhá – Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Novatrix, 2009, s. 376. ISBN 978-80-254-4033-9.

¹⁸⁹ PROVAZNÍK, Jan. In: ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník: komentář*. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 383. ISBN 978-80-7400-807-8.

¹⁹⁰ Tamtéž. 383.

2.2.4. Úmysl nepřímého pachatele a případný omyl

Podle Šámala a Říhy je vyžadováno, aby úmysl nepřímého pachatele zahrnoval i skutečnost, že trestný čin páchá prostřednictvím jiného (skrze živý nástroj), tedy aby jeho úmysl zahrnoval: objektivně-deskriptivní znaky trestného činu, který hodlá spáchat a normativní znaky, kde postačí laická představa, dále ale úmysl nepřímého pachatele musí zahrnovat okolnost, že živý nástroj buďto sám nejedná nebo jedná s „defektem“, tj. že živý nástroj nejedná zaviněně, s potřebnou formou zavinění nebo s požadovaným specifickým znakem subjektivní stránky (cíl, pohnutka), anebo že jde o osobu trestně neodpovědnou pro nedostatek věku, přičetnosti, okolnost vylučující protiprávnost atd.¹⁹¹ Podle Jelínka, se úmysl nepřímého pachatele (subjektivní znak) musí shodovat se skutečností (objektivní znak).¹⁹²

Podle úmyslu nepřímého pachatele přitom lze nepřímé pachatelství odlišit od pokusu návodu ke zvlášť závažnému zločinu ve smyslu § 20 trestního zákoníku (příprava k zvlášť závažnému zločinu) a návodu ke spáchání trestného činu ve smyslu § 24 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku, za podmínky, že by došlo k alespoň pokusu trestného činu osobou trestně neodpovědnou.¹⁹³ Pro úplnost je nutné dodat, že se nemusí jednat o úmysl přímý, ale stačí srozumění ze strany nepřímého pachatele, to demonstruje Provazník na příkladu, kdy osoba A (nepřímý pachatel) chce docílit toho, aby se osoba B (živý nástroj) rozvedl se svou manželkou, proto mu anonymně zašle falešný důkaz o nevěře manželky. V takové situaci pro dovození trestní odpovědnosti osoby A postačí, je-li srozuměna s tím, že vzhledem k impulzivní povaze osoby B, může z jeho strany dojít k ublížení na zdraví na své manželce.¹⁹⁴

Tímto způsobem praxe odlišuje nepřímé pachatelství, návod, pokus nepřímého pachatelství a pokus návodu, nepřímý pachatel se totiž může mýlit ve skutkových předpokladech (rozlišuje se omyl negativní a pozitivní):

- i. Pokus nepřímého pachatelství – jde o situaci, kdy se osoba v pozadí dopustí skutkového omylu pozitivního, neboť se záměrem být nepřímým pachatelem, subjektivně považuje jiného za svůj živý nástroj, ale objektivně tomu tak není, resp. osoba v pozadí se domnívá, že působí vůči 14letému dítěti, ve skutečnosti se však jedná o 16letého mladistvého,

¹⁹¹ ŠÁMAL, Pavel a ŘÍHA, Jiří. In: ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Velké komentáře. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 523. ISBN 978-80-7400-893-1.

¹⁹² ŘÍHA, Jiří. In: JELÍNEK, Jiří; HASCH, Karel; HERANOVÁ, Simona; TEJNSKÁ, Katarína; KOPEČNÝ, Zdeněk et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2022, s. 317. ISBN 978-80-7502-576-0.

¹⁹³ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou: zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022, s. 51. ISBN 978-80-7502-637-8.

¹⁹⁴ PROVAZNÍK, Jan. In: ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník: komentář*. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 385. ISBN 978-80-7400-807-8.

- ii. Pokus návodu – jde o situaci, kdy se osoba v pozadí dopustí skutkového omylu negativního, neboť působí na jinou osobu, o níž se subjektivně domnívá, že je trestně odpovědná, ale objektivně je daná osoba ve skutečnosti živým nástrojem, resp. osoba v pozadí se domnívá, že působí vůči 16letému mladistvému, ale ve skutečnosti působí na 14leté dítě.¹⁹⁵

Pro úplnost je tyto situace vhodné doplnit i o následující případy, kdy se osoba v pozadí nebude mýlit:

- iii. Nepřímé pachatelství – nepřímý pachatel se subjektivně domnívá, že působí na živý nástroj, resp. na 13leté dítě a objektivně tomu tak je,
- iv. Návod – návodce se subjektivně domnívá, že působí na 16letého mladistvého a objektivně tomu tak je.¹⁹⁶

Podle Jelínka mají body i., iii. a iv. v podstatě stejné právní důsledky, to neplatí pro bod ii., kdy bude osoba v pozadí stíhána za pokus návodu. Pokus návodu je trestný za podmínek podle ustanovení § 20 trestního zákoníku, to se však vztahuje pouze na zvláště závažné zločiny, což ve výsledku znamená, že drtivá většina trestných činů podle ii. bude beztrestná, a to i přes podobnou materiální škodlivost jako u bodů i., ii. a iii.¹⁹⁷

Závěrem této kapitoly je ještě nutné popsat trestání nepřímého pachatele, jak již vyplývá z povahy celého institutu, bude trestán za jednání třetí osoby, při trestání se vychází z obecných zásad pro ukládání trestů podle § 39 trestního zákoníku.¹⁹⁸ Podle Provazníka nepřímému pachateli nelze přičítat kritéria ryze osobního charakteru živého nástroje, pokud jich nepřímý pachatel nevyužil záměrně (vybral si ke spáchání trestného činu recidivistu pro vyšší šanci úspěchu trestného činu).¹⁹⁹ Dále je možné, aby nepřímému pachateli některé okolnosti přitěžovali ve smyslu § 42 trestního zákoníku, např. spáchá-li trestný čin s rozmyslem nebo po předchozím uvážení, svedl-li k provinění dítě mladší patnácti let, využil-li svého zaměstnání, postavení, funkce či využil-li něčí nouze, tísně, závislosti atd.²⁰⁰

¹⁹⁵ ŠÁMAL, Pavel a ŘÍHA, Jiří. In: ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Velké komentáře. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 523. ISBN 978-80-7400-893-1.

¹⁹⁶ ŘÍHA, Jiří. In: JELÍNEK, Jiří; HASCH, Karel; HERANOVÁ, Simona; TEJNSKÁ, Katarína; KOPEČNÝ, Zdeněk et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2022, s. 318. ISBN 978-80-7502-576-0

¹⁹⁷ Tamtéž. s. 318.

¹⁹⁸ PROVAZNÍK, Jan. In: ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník: komentář*. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 392. ISBN 978-80-7400-807-8

¹⁹⁹ Tamtéž s. 393.

²⁰⁰ Tamtéž s. 393.

3. Jednotlivé případy nepřímého pachatelství

Jak již bylo v této práci prezentováno, zákonodárce při zakotvení institutu nepřímého pachatelství do trestního zákoníku nezvolil formu obecné definice, nýbrž zvolil formu taxativního vymezení jednotlivých případů. Ze zákona nám tak vyplývají jednotlivé případy nepřímého pachatelství

3.1. Osoba neodpovědná pro nedostatek věku

Tou první a zřejmě nejtypičtější variantou nepřímého pachatelství je spáchání trestného činu formou zneužití dítěte ke spáchání trestného činu, tj. trestně neodpovědného živého nástroje pro nedostatek věku (dítěte). Šámal a Říha uvádějí, že pro posouzení, zda půjde o nepřímé pachatelství je klíčový věk dítěte v okamžiku spáchání trestného činu, pokud by tedy např. rodič vyslal svého syna krást v den 15. narozenin, ale ten by provedl krádež až o měsíc později, nešlo by o nepřímé pachatelství, ale o návod k trestnému činu krádeže § 205 trestního zákoníku ve smyslu § 24 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku.²⁰¹

Nejtypičtějším učebnicovým případem zneužití dítěte ke spáchání trestného činu krádeže ve smyslu § 205 trestního zákoníku je situace, kdy rodič pošle své dítě krást do samoobsluhy. Jde rovněž o variantu, kterou opakovaně řeší české soudy nižších soudních instancí. Tato problematika bývá posuzována typicky okresními soudy, jednu takovou řešil i Okresní soud v Ostravě, který za přečin krádeže podle § 205 odst. 1 písm. d) odst. 2 trestního zákoníku ve spojení s § 22 odst. 2 trestního zákoníku odsoudil matku v roli nepřímého pachatele, když si přisvojila cizí věc skrze živý nástroj, neboť svému teprve pětiletému synovi dala pokyn k odcizení tašky (kabelky) z nákupního košíku poškozené.²⁰² Neplatí však, že by dítě ke spáchání trestného činu muselo být zneužito pouze rodičem, nýbrž judikaturou bylo dovozeno, že jej jako živý nástroj může užít i jiná osoba.²⁰³ Platí, že celé jednání tohoto zneužitého nástroje, které je zcela ovládáno nepřímým pachatelem, se přičítá nepřímému pachateli, a to s výjimkou excesů (viz kapitola 4.7.).²⁰⁴

Provazník dále poukazuje na fakt, že oproti všem ostatním variantám se tato odlišuje v tom, že nepřímý pachatel i živý nástroj mohou jednat podle společného úmyslu, avšak vůle živého nástroje není ve smyslu § 25 trestního zákoníku trestněprávně relevantní, a proto se daná situace neposoudí jako spolupachatelství, nýbrž nepřímé pachatelství. Jde o jedinou takovou variantou,

²⁰¹ Tamtéž. s. 524.

²⁰² Rozsudek Okresního soudu v Ostravě ze dne 1. 7. 2021, č.j. 8 T 26/2021–224, podobně Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 20. 5 2020, č. j. 4 To 78/2020-335.

²⁰³ Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 10. 11. 1994, sp. zn. 7 To 389/94 [R 10/1996 tr.]. citováno dle SOTOLÁŘ, Alexander. In: DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav a SOTOLÁŘ, Alexander. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 183. ISBN 978-80-7478-790-4.

²⁰⁴ PROVAZNÍK, Jan. In: ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník: komentář*. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 386. ISBN 978-80-7400-807-8.

dále se již vůle živého nástroje s vůlí nepřímého pachatele překrývat nebude či u živého nástroje nebude dána vůbec.²⁰⁵

3.2. Osoba neodpovědná pro nepřičetnost

V případě nepřičetnosti (včetně podmíněné, resp. relativní nepřičetnosti u mladistvých²⁰⁶) bude nepřímý pachatel zcela ovládat živý nástroj, který nebude trestně odpovědný pro nepřičetnost, resp. daná osoba pro duševní poruchu nebo nedostatek rozumové a mravní vyspělosti v době činu nebude schopna rozpoznat protiprávnost svého jednání či jej ovládat.²⁰⁷ V této variantě tedy nepřímý pachatel zneužívá znalostí té skutečnosti, že živý nástroj není schopen pochopit podstatu požadovaného jednání či domyslet důsledek.²⁰⁸

Říha uvádí případ, kdy pachatel uvede do stavu nepřičetnosti osobu s násilnými sklony aplikací návykové látky, a takovýto živý nástroj využije k napadení určité osoby.²⁰⁹ Šámal a Říha²¹⁰, či Vantuch²¹¹, dále uvádějí případ, kdy lékař, tedy důvěryhodný člověk pro osobu nepřičetnou, zneužije nepřičetné osoby ke spáchání trestného činu těžkého ublížení na zdraví ve smyslu § 145 trestního zákoníku.

Podle Provazníka si lze krom uvedeného případu představit i situaci, kdy živý nástroj bude odpovědný za některý trestný čin spočívající v zaviněné nepřičetnosti. Toto demonstruje na vztahu dealera a narkomana. Pokud by dealer „pouze“ poskytl drogu za účelem uvedení do stavu nepřičetnosti, nebude z pohledu nepřímého pachatelství trestně odpovědný. Pokud by však dealer při poskytnutí drogy měl v úmyslu, aby po konzumaci drogy narkoman spáchal čin jinak trestný ve stavu nepřičetnosti, bude dealer nepřímým pachatelem například v těchto situacích:

- i. dealer poskytne drogu narkomanovi, o němž ví, že jej droga uvede do stavu nepřičetnosti a v tomto stavu dealer udělí pokyn ke spáchání trestného činu,

²⁰⁵ Tamtéž. s. 387.

²⁰⁶ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel; NOVOTNÝ, Oto; GŘIVNA, Tomáš; HERCZEG, Jiří; VANDUCHOVÁ, Marie et al. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. s. 173. ISBN 978-80-7598-764-8.

²⁰⁷ Tamtéž. s. 173.

²⁰⁸ SOTOLÁŘ, Alexander. In: DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav a SOTOLÁŘ, Alexander. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 183. ISBN 978-80-7478-790-4.

²⁰⁹ ŘÍHA, Jiří. In: JELÍNEK, Jiří; HASCH, Karel; HERANOVÁ, Simona; TEJNSKÁ, Katarína; KOPEČNÝ, Zdeněk et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2022, s. 316. ISBN 978-80-7502-576-0.

²¹⁰ ŠÁMAL, Pavel a ŘÍHA, Jiří. In: ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Velké komentáře. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 524. ISBN 978-80-7400-893-1.

²¹¹ VANTUCH, Pavel. *Trestní zákoník s komentářem, k 1. 8. 2011: komentář k zákonu č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisu*. Olomouc: ANAG, 2011, s. 62. ISBN 978-807-2636-778.

- ii. dealer poskytne narkomanovi drogu, oba ví, že droga v narkomanovi budí agresi, dealer slíbí v něm tuto agresi tlumit, ale naopak po požití drogy začne agresi vzbuzovat, a do okolí narkomana přivede osobu které chce ublížit na zdraví.²¹²

Následně ještě Provazník uzavírá, že si lze představit užití institutu nepřímého pachatelství i tam, kde živý nástroj byl původně spolupachatelem trestného činu, ale v průběhu páchaní činu se dostal do stavu nepřičetnosti.²¹³ V takové situaci by podle Šámala a Říhy přičetná osoba odpovídala za své vlastní osobní provedení jako přímý pachatel podle § 22 odst. 1 a dále i jako nepřímý pachatel podle § 22 odst. 2 trestního zákoníku.²¹⁴

3.3. Osoba neodpovědná pro omyl

V další variantě nepřímý pachatel užívá živý nástroj trestně neodpovědný pro omyl. Přípuštěn je přitom skutkový omyl negativní i pozitivní a právní omyl negativní.²¹⁵ Živý nástroj na základě uvedení v omyl není vinný z důvodu, že nemohl pravému významu svého jednání porozumět.²¹⁶ Typicky tak půjde o nedostatek zavinění na straně živého nástroje,²¹⁷ jejich právní kvalifikace se bude posuzovat podle § 18 a § 19 trestního zákoníku.²¹⁸

Základní právní úpravu skutkového omylu nalezneme v § 18 trestního zákoníku, podle něhož ve skutkovém omylu jedná ten, kdo při spáchání činu nezná ani nepředpokládá jako možnou skutkovou okolnost, která je znakem trestného činu, nebo ten kdo při spáchání trestného činu mylně předpokládá skutkové okolnosti, které by naplňovaly znaky mírnějšího trestného činu či přísnější trestného činu, anebo ten, kdo při spáchání trestného činu mylně předpokládá skutkovou okolnost, která vylučuje jeho protiprávnost.

Živý nástroj v tomto případě nepřímého pachatelství není trestně odpovědný, neboť je v něm vyvolán skutkový omyl nebo je jeho skutkový omyl využit²¹⁹, daný živý nástroj tak není

²¹² PROVAZNÍK, Jan. In: ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník: komentář*. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 377, 378. ISBN 978-80-7400-807-8.

²¹³ Tamtéž. s. 388.

²¹⁴ ŠÁMAL, Pavel a ŘÍHA, Jiří. In: ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Velké komentáře. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 538. ISBN 978-80-7400-893-1.

²¹⁵ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel; NOVOTNÝ, Oto; GRIVNA, Tomáš; HERCZEG, Jiří; VANDUCHOVÁ, Marie et al. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. s. 174. ISBN 978-80-7598-764-8.

²¹⁶ VANTUCH, Pavel. *Trestní zákoník s komentářem, k 1. 8. 2011: komentář k zákonu č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisu*. Olomouc: ANAG, 2011, s. 62. ISBN 978-807-2636-778.

²¹⁷ SOTOLÁŘ, Alexander. In: DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav a SOTOLÁŘ, Alexander. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 183. ISBN 978-80-7478-790-4.

²¹⁸ PROVAZNÍK, Jan. In: ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník: komentář*. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 389. ISBN 978-80-7400-807-8.

²¹⁹ NOVOTNÝ, František. *Trestní právo hmotné*. 4. aktualizované a doplněné vydání. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 91. ISBN 978-80-7380-651-4.

vůbec trestně odpovědný anebo je odpovědný pouze za nedbalost.²²⁰ Podle Jelínka se typicky bude jednat o skutkový omyl negativní o okolnostech zakládající trestní odpovědnost, kdy tento omyl nepřímý pachatel vyvolal nebo využil, ale možný je i skutkový omyl pozitivní o okolnostech vylučující protiprávnost.²²¹

V rámci skutkového omylu negativního je učebnicemi nejčastěji uváděn příklad, kdy řidič taxi (osoba B) na pokyn zákazníka (osoba A) odnese kufr nepatřící zákazníkovi, zákazník spáchá trestní čin krádeže jako nepřímý pachatel ve smyslu § 205 trestního zákoníku, zatímco řidič taxi jako živý nástroj nebude trestně odpovědný pro skutkový omyl.²²² Případně lze osobu uvést v omyl tím, že osoba A (nepřímý pachatel) požádá osobu B (živý nástroj) o podání odloženého kabátu, osoba B však neví, že kabát není ve vlastnictví osoby A, která se opět dopustí trestného činu krádeže, zatímco osoba B nebude trestně odpovědná pro nedostatek zavinění, neboť jednala ve skutkovém omylu negativním.²²³

S negativním omylem skutkovým se v praxi mohou soudy setkat i v rámci trestného činu podvodu podle § 209 trestního zákoníku. A to v případě, kdy pachatel s úmyslem neoprávněně se obohatit, převezme od poškozených vysoké finanční prostředky s tím, že jim peníze zúročí pomocí investování, tyto prostředky však neinvestuje, a místo toho v rámci tzv. Ponzioho schématu, pouze vyplácí dřívějším investorům tzv. „provizorní zhodnocení“ a zbytek peněz užívá k vlastní potřebě. V konkrétních případech, které české soudy řešily, totiž podvodník k uzavírání smluv s novými klienty v některých případech užíval živé nástroje, které o tomto schématu nevěděli, neboť se domnívali, že peníze jsou skutečně investovány a zúročovány, čímž jednali ve skutkovém omylu, a tedy byli pouhým nástrojem v rukou nepřímého pachatele.²²⁴

Méně častým omylem je skutkový omyl pozitivní o okolnostech vylučující protiprávnost. Literatura uvádí případy, kdy se na základě tohoto omylu živý nástroj domnívá, že za jeho jednání nevzniká trestní odpovědnost, např. v situaci kdy je osoba B (živý nástroj) upozorněna osobou A (nepřímým pachatelem), že v domě osoby B se právě nachází nájemný vrah, v domnění důvodného ohrožení života, osoba B třetí osobu zastřelí.²²⁵ Jako další příklad Provazník uvádí situaci, kdy se osoba B (živý nástroj) mylně domnívá, že za účelem pomoci svému státu se

²²⁰ ŘÍHA, Jiří. In: JELÍNEK, Jiří; HASCH, Karel; HERANOVÁ, Simona; TEJNSKÁ, Katarína; KOPEČNÝ, Zdeněk et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2022, s. 316. ISBN 978-80-7502-576-0.

²²¹ Tamtéž. s. 316.

²²² Tamtéž s. 316.

²²³ VANTUCH, Pavel. *Trestní zákoník s komentářem, k 1. 8. 2011: komentář k zákonu č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů*. Olomouc: ANAG, 2011, s. 62. ISBN 978-807-2636-778.

²²⁴ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 17. 3. 2022, č.j. 2 To 2/2022 a Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 13. 10. 2022, č.j. 2 To 57/2022-2111.

²²⁵ PROVAZNÍK, Jan. In: ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník: komentář*. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 388. ISBN 978-80-7400-807-8.

dopouští trestného činu vyzvědačství podle § 316 odst. 1 trestního zákoníku, ve skutečnosti však osobě A (nepřímému pachateli) pouze umožňuje zneužití informace v obchodním styku na základě § 255 trestního zákoníku.²²⁶

Nepřímé pachatelství pro skutkový omyl bylo dovozováno již prvorepublikovou judikaturou, která stanovila, že nepřímý pachatel je stejně trestný jako pachatel přímý: „Pachatelem vraždy (tzv. nepřímým) je i ten, kdo po předchozí a podle předem promyšleného plánu nechá vraždu spáchat osobou, které nemůže být trestný čin přičítán k vině např. pro omyl.“²²⁷

Základní úpravu právního omylu nalezneme § 19 trestního zákoníku, kdy v omylu právním jedná ten, kdo při spáchání trestného činu neví, že jeho čin je protiprávní, nemohl-li se omylu vyvarovat. Jedním takovým právním omylem živého nástroje bude situace, kdy nepřímý pachatel, jakožto advokát s dobrou znalostí mezinárodního práva (osoba A), úmyslně špatně poradí svému klientovi, živému nástroji (osobě B), že určitý nelegální obchod se zbraněmi je dovolený, čímž chce tímto jednáním úmyslně docílit zásobení zbraní určité cizí entitě.²²⁸

3.4. Osoba neodpovědná pro okolnost vylučující protiprávnost

Do této kategorie řadíme situace, kdy živý nástroj není trestně odpovědný, protože absentuje protiprávnost, neboť se na jednání uplatní některá z okolností vylučující protiprávnost (úprava se nachází v § 28 - § 32 trestního zákoníku).²²⁹ Živý nástroj se takto dopustí činu jinak trestného, který však ve skutečnosti bude trestným činem nepřímého pachatele, neboť na jeho straně žádná taková okolnost vylučující protiprávnost není.²³⁰ Živý nástroj nejedná úmyslně, ale tím není ani vyloučena jeho trestní odpovědnost za nedbalost, např. v situaci „putativní obrany“, tj. exces z nutné obrany, kdy se brání domnělému útočníkovi.²³¹

²²⁶ Tamtéž. s. 389.

²²⁷ R 5080/1934, Sb. rozh. tr.) citováno dle ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel; NOVOTNÝ, Oto; GRIVNA, Tomáš; HERCZEG, Jiří; VANDUCHOVÁ, Marie et al. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. s. 174. ISBN 978-80-7598-764-8.

²²⁸ PROVAZNÍK, Jan. In: ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník: komentář*. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 388. ISBN 978-80-7400-807-8.

²²⁹ NOVOTNÝ, František. *Trestní právo hmotné*. 4. aktualizované a doplněné vydání. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 91. ISBN 978-80-7380-651-4.

²³⁰ PROVAZNÍK, Jan. In: ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník: komentář*. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 389. ISBN 978-80-7400-807-8.

²³¹ NOVOTNÝ, František. *Trestní právo hmotné*. 4. aktualizované a doplněné vydání. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 91. ISBN 978-80-7380-651-4.

Podle Jelínka půjde nejčastěji o situace, kdy živý nástroj bude k jednání donucen pohrůzkou nepřímého pachatele, konkrétně půjde o tzv. případy vis compulsiva, kdy živý nástroj není trestně odpovědný pro krajní nouzi.²³²

Trestní zákoník výslovně rozlišuje tyto okolnosti vylučující protiprávnost: krajní nouze (§ 28 trestního zákoníku), nutná obrana (§ 29 trestního zákoníku), svolení poškozeného (§ 30 trestního zákoníku), přípustné riziko (§ 31 trestního zákoníku) a oprávněné použití zbraně (§ 32 trestního zákoníku). Teorii je pak dovozena i další okolnost vylučující protiprávnost, a to výkon práva a povinností, kam rovněž řadíme závazný rozkaz.

3.4.1. Krajní nouze

Za krajní nouzi je podle § 28 trestního zákoníku označen čin jinak trestný, kdy někdo odvrací nebezpečí přímo hrozícímu zájmu chráněného trestním zákoníkem. Dále jsou v § 28 odst. 2 trestního zákoníku stanoveny podmínky, podle kterých se o krajní nouzi jednat nebude, tj. pokud nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněným trestním zákoníkem šlo za daných okolností odvrátit jinak, anebo způsobený následek je stejně závažný nebo závažnější než ten, který hrozil, anebo v případě, že ten, komu nebezpečí hrozilo, byl povinen jej snášet.

Obecně půjde o situace, kdy krajní nouzi vyvolá nepřímý pachatel na základě určitých pohrůžek.²³³ Vantuch uvádí příklad, kdy osoba A (nepřímý pachatel) donutí osobu B (živý nástroj) ke krádeži na základě pohrůžky usmrcení.²³⁴ Dalším případem podle Jelínka je spáchání trestného činu znásilnění ve smyslu § 185 trestního zákoníku, kdy osoba A (nepřímý pachatel) pod pohrůzkou smrti donutí osobu B (živý nástroj) k souloži s obětí.²³⁵ V neposlední řadě je v učebnici Solnaře uveden případ, kdy na základě pohrůžky je skupina osob donucena k podání žádostí o poskytnutí úvěrů ve finančních ústavech na neexistující podnikatelské záměry.²³⁶

V literatuře je pak znám případ ze Slovenska, kdy otec donutil svou 16letou dceru, pod pohrůzkou zabití, zavraždit její babičku. Ta svou babičku skutečně uškrtila, aby si zachránila vlastní život, nakonec však byla shledána odpovědnou pro vraždu a její otec za návod k vraždě,

²³² ŘÍHA, Jiří. In: JELÍNEK, Jiří; HASCH, Karel; HERANOVÁ, Simona; TEJNSKÁ, Katarína; KOPEČNÝ, Zdeněk et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2022, s. 316. ISBN 978-80-7502-576-0.

²³³ SOTOLÁŘ, Alexander. In: DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav a SOTOLÁŘ, Alexander. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 183. ISBN 978-80-7478-790-4.

²³⁴ VANTUCH, Pavel. *Trestní zákoník s komentářem, k l. 8. 2011: komentář k zákonu č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů*. Olomouc: ANAG, 2011, s. 62. ISBN 978-807-2636-778.

²³⁵ ŘÍHA, Jiří. In: JELÍNEK, Jiří; HASCH, Karel; HERANOVÁ, Simona; TEJNSKÁ, Katarína; KOPEČNÝ, Zdeněk et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2022, s. 316. ISBN 978-80-7502-576-0.

²³⁶ SOLNAŘ, Vladimír; FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; VANDUCHOVÁ, Marie a ŠÁMAL, Pavel. *Systém českého trestního práva: Část druhá – Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Novatrix, 2009, s. 376. ISBN 978-80-254-4033-9.

neboť soud v jejím případě neshledal dostatečnou proporcionalitu vzhledem k závažnosti činu, a tak pro ni neplatila beztretnost pro krajní nouzi.²³⁷ Toto rozhodnutí opakovaně podroboval kritice Kratochvíl, podle kterého posouzení jednání otce jako návodce zcela nevystihovalo míru škodlivosti jeho jednání. Jako přiléhavější kvalifikaci označil posouzení otce jako nepřímého pachatele vraždy. Dále dodává, že nemohlo jít ani o spolupachatelství vzhledem k jejich rozdílné vůli.²³⁸ Osobně zde s kritikou Kratochvíla souhlasím, rovněž se domnívám, že živý nástroj jednal v krajní nouzi, a že přiléhavější by bylo posouzení jednání otce jako nepřímého pachatele.

3.4.2. Nutná obrana

Podle § 29 trestního zákoníku jde o situaci, kdy někdo odvrací přímo hrozící nebo trvající útok na zájem chráněný trestním zákonem. Jde o speciální případ krajní nouze. Nutná obrana je vůči krajní nouzi privilegovaná, neboť zde není povinnost napadeného útok snášet, rovněž se neuplatní požadavek subsidiarity a je dovoleno způsobit i větší újmu, než která od útočnicka hrozila.²³⁹ V rámci nutné obrany, která směřuje vůči útočnickovi, se odvrací bezprostředně hrozící nebo trvající protiprávní útok na zájmy chráněné trestním zákonem, zároveň však obrana nesmí být zcela zjevně nepřiměřená útoku.²⁴⁰

Jako příklad si lze představit situaci, kdy by osoba A (nepřímý pachatel) chtěl svému známému – osobě B, způsobit těžké ublížení na zdraví, proto by této vznětlivé osobě B namluvil, že jej třetí osoba C (živý nástroj), místní boxer, zákeřně pomlouvá. Osoba B na základě této informace na osobu C zaútočí a v pěstním souboji utrží několik zranění, přičemž osoba C jako živý nástroj by jednala za podmínek nutné obrany.²⁴¹

Pro úplnost Šámal uvádí, že přípuštěna je nutná obrana nejen vůči nepřímému pachateli, ale rovněž i proti živému nástroji, čemuž by nebránila ani skutečnost, že živý nástroj jedná na základě krajní nouze.²⁴² Opak by nedával smysl, neboť osoba jednající v nutné obraně by se proti živému nástroji nemohla účinně bránit. Jakýkoliv opačný výklad označuje Šámal za absurdní, popírající smysl institutu nutné obrany.²⁴³

²³⁷ KMEC, Jiří. *K nepřímému pachatelství a některým souvisejícím otázkám trestní odpovědnosti*. Trestní právo. Praha: Orac, 2003, (12), s. 19-22. ISSN 1211-2860.

²³⁸ KRATOCHVÍL, Vladimír. In: KRATOCHVÍL, Vladimír a ŠTURMA, Pavel. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 243, 244. ISBN 978-80-7179-082-2.

²³⁹ VOKOUN, Rudolf. In: ŠÁMAL, Pavel; NOVOTNÝ, Oto; GRÍVNA, Tomáš; HERCZEG, Jiří; VANDUCHOVÁ, Marie et al. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. s. 254. ISBN 978-80-7598-764-8.

²⁴⁰ Tamtéž. s. 254.

²⁴¹ DOLENSKÝ, Adolf. *Poznámky k rekodifikaci*. Trestní právo. Praha: Orac, 1996, č. 11, s. 4-8. ISSN 1211-2860.

²⁴² ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Velké komentáře. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 662. ISBN 978-80-7400-893-1.

²⁴³ Tamtéž. s. 662.

3.4.3. Svolení poškozeného

Institut svolení poškozeného je zakotven v § 30 trestního zákoníku. Podle tohoto ustanovení platí, že trestný čin nespáchá ten, kdo jedná na základě svolení osoby, jejíž zájmy, o nichž tato osoba může bez omezení oprávněně rozhodovat, jsou činem dotčeny. Obecně tedy platí, že nositel určitého práva dá souhlas se zásahem do jeho práva, a tak určená třetí osoba nejedná neoprávněně.²⁴⁴ Ve zkratce jde o to, že osoba dá souhlas se zásahem třetí osoby do jejího práva.²⁴⁵

Domnívám se, že institut svolení poškozeného ve vztahu k nepřímému pachatelství je neslučitelný, a to především na základě podmínek v § 30 odst. 2 trestního zákoníku, podle kterého souhlas musí být dobrovolný, určitý a srozumitelný, jinak nemůže k uplatnění institutu svolení poškozeného dojít. V případě udělení mylného souhlasu by se jednalo spíše o případ nepřímého pachatelství založeném skutkovým omylem živého nástroje.

3.4.4. Oprávněné použití zbraně

Další okolnosti vylučující protiprávnost zakotvenou v zákoně je oprávněné použití zbraně, konkrétně podle § 32 trestního zákoníku trestný čin nespáchá ten, kdo použije zbraně v mezích stanovených jiným právním předpisem. Toto zvláštní oprávnění se podle Jelínka týká zejména příslušníků ozbrojených sil podle zákona o ozbrojených silách ČR, policistů ČR podle zákona o policii ČR apod. Tyto předpisy krom nutné obrany a krajní nouze dovolují použití zbraně i v situacích formovaných na základě toho, s čím se dané osoby v praxi setkávají.²⁴⁶

Ve vztahu k institutu nepřímého pachatelství půjde o vyvolání takového stavu nepřímým pachatelem, ve kterém bude moci oprávněná osoba použít zbraň. Jak již z výkladu vyplynulo, okruh osob oprávněných použít zbraň je zákony zúžen. Situaci lze demonstrovat na případu policistů, kteří jsou podle § 56 odst. 1 písm. h) zákona o policii České republiky, oprávněni použít zbraň například v situaci, kdy je zapotřebí zneškodnit zvíře ohrožující život nebo zdraví osob. Lze si tedy představit teoretickou situaci, ve které nepřímý pachatel (osoba A) osvobodí lva ze soukromého chovu svého kamaráda žijícího na okraji Prahy (osoba B), lev následně ze zahrady osoby B uteče, a na ulici je lev zastřelen přivolanou nejbližší policejní hlídkou, která zbraň použije

²⁴⁴ VOKOUN, Rudolf. In: NOVOTNÝ, Oto; DOLENSKÝ, Adolf; GRIVNA, Tomáš; VANDUCHOVÁ, Marie; ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, s. 275. ISBN 978-80-7357-509-0.

²⁴⁵ VOKOUN, Rudolf. In: ŠÁMAL, Pavel; NOVOTNÝ, Oto; GRIVNA, Tomáš; HERCZEG, Jiří; VANDUCHOVÁ, Marie et al. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. s. 265. ISBN 978-80-7598-764-8.

²⁴⁶ JELÍNEK, Jiří. In: JELÍNEK, Jiří; HASCH, Karel; HERANOVÁ, Simona; TEJNSKÁ, Katarína; KOPEČNÝ, Zdeněk et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2022, s. 287. ISBN 978-80-7502-576-0.

za účelem eliminace rizik, čímž se osoba A jako nepřímý pachatel mj. dopustí trestného činu poškození cizí věci.

3.4.5. Přípustné riziko

Další zákonem stanovenou okolností vylučující protiprávnost je v § 31 trestního zákoníku přípustné riziko. Zákon stanovuje že trestný čin nespáchá ten, kdo v souladu s dosaženým stavem poznání a informacemi, které měl v době svého rozhodování o dalším postupu, vykonává v rámci svého zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce společensky prospěšnou činnost, kterou ohrozí nebo poruší zájem chráněný trestním zákonem. Obecně se s přípustným rizikem lze setkat v oblastech, kde je nutné rozhodovat o důležitých otázkách a nést určitá rizika, např. lékařské, hospodářské, obchodní apod.²⁴⁷ Prakticky jde o to, že např. při zavádění nové techniky či při zkoušení nových výrobků je nutné chráněné zájmy vystavit určitému riziku.²⁴⁸

Institut přípustného rizika je však uplatnitelný i ve sportu, což výslovně stanovuje důvodová zpráva k trestnímu zákonu, podle které definice § 31 trestního zákoníku obsahuje i rizika související se sportovními aktivitami, včetně např. boxu či hokeje.²⁴⁹ Zde lze také nalézt hypotetický případ přípustného rizika související s profesionálním sportem, např. hokejem či boxem. Například v boxerském zápase oba boxeři podstupují určité riziko zranění a lze si představit situaci, kde této skutečnosti může zneužít manažer sestavující zápasy (osoba A). Ten jako nepřímý pachatel proti sobě vědomě postaví dva zápasníky zcela nesrovnatelných kvalit, zkušeného zápasníka ze zahraničí (jeho živý nástroj – osoba B) a začínajícího boxera bez profesionálních startů, a to s úmyslem ublížit na zdraví začínajícímu boxerovi se kterým má soukromý spor. V zápase tedy podle předpokladů osoba B vyhraje a poškozenému zlomí čelist, manažer bude jako nepřímý pachatel odpovídat za trestný čin těžkého ublížení na zdraví podle § 145 trestního zákoníku jako nepřímý pachatel.

3.4.6. Výkon práva a plnění povinností

Jde o okolnost vylučující protiprávnost souhrnnou, která není výslovně obsažena v trestním zákoníku. Myšlenkou této okolnosti vylučující protiprávnost je, že pokud má někdo oprávnění k určité činnosti nebo povinnost na základě zákona či rozhodnutí oprávněného subjektu, jedná dovoleně.²⁵⁰

²⁴⁷ Tamtéž. s. 284.

²⁴⁸ Tamtéž. s. 284.

²⁴⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník. [online]. Sněmovní tisk č. 410/0 [cit. 2024-02-04] dostupné na: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0>

²⁵⁰ Tamtéž. s. 271.

V souvislosti s výkonem práva, plněním povinnosti a nepřímého pachatelství je vhodné zabývat se otázkou tzv. justičních vražd, což řešil Nejvyšší soud České republiky v rámci případu²⁵¹, ve kterém byl soudce nepřímým pachatelem trestného činu vraždy. Rozsudek rozebírá politické procesy 50. let minulého století, pro které bylo typické vnučené rozhodnutí zvenčí, např. politickými orgány, které předem rozhodly např. o fyzické likvidaci osob.²⁵² V rámci dané justiční vraždy soudce vynesl odsuzujícího rozhodnutí a uložil trest smrti obžalovanému, o jehož nevině byl přesvědčen, kvůli čemuž je soudce označen za nepřímého pachatele trestného činu vraždy, neboť úmyslně vynesl odsuzující rozsudek trestu smrti, přičemž jeho živým nástrojem byl vykonavatel trestu smrti (kat), povinností kata bylo přitom uposlechnout rozkaz.²⁵³ Podle Šámala se tento případ blíží variantě nepřímého pachatelství, ve které živý nástroj obdrží závazný rozkaz, a to ve formě rozsudku.²⁵⁴ Organizátor či návodce k tomuto trestnému činu budou osoby, z jejichž vůle byl proces s trestem smrti vykonstruován, když k tomu zneužily postavení politické moci nad soudem.²⁵⁵

Co se týče závazného rozkazu, existuje předpoklad, že výslovný rozkaz zplnomocněné osoby není škodlivý pro společnost, a tak na základě právních předpisů (např. zákon o policii,) jsou určité osoby povinny poslechnout rozkaz nadřízeného.²⁵⁶ Na základě této skutečnosti se presumuje, že ten, kdo plní rozkaz, nejedná protiprávně, nejde-li o zjevně zločinný rozkaz.²⁵⁷ Zneužije-li nadřízený omylu adresáta závazného rozkazu, bude nepřímým pachatelem ve smyslu § 22 odst. 2 trestního zákoníku.²⁵⁸

Ve vztahu k nepřímému pachatelství lze uvést případ, ve kterém policejní velitel jakožto nepřímý pachatel vydá policistům rozkaz k zadržení osoby, aniž by byly splněny zákonné podmínky pro zadržení, což zatýkající policista v roli živého nástroje neví.²⁵⁹ Dalším učebnicovým případem je situace, kdy osoba povinna uposlechnout rozkaz (policejní střelec – živý nástroj), obdrží od svého velitele rozkaz k zastřelení pachatele trestného činu, neboť mu je řečeno, že

²⁵¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 12. 1999, sp. zn. 7 Tz 179/99.

²⁵² ŠÁMAL, Pavel. *Výběr ze soudních rozhodnutí z oblasti trestněprávní*. Soudní rozhledy. Praha: C.H. Beck, 2000, č. 5, s. 154-156. ISSN 1211-4405.

²⁵³ Tamtéž.

²⁵⁴ Tamtéž.

²⁵⁵ Tamtéž.

²⁵⁶ KUČTA, Josef. In: KRATOCHVÍL, Vladimír a ŠTURMA, Pavel. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 469. ISBN 978-80-7179-082-2.

²⁵⁷ VOKOUN, Rudolf. In: NOVOTNÝ, Oto; DOLENSKÝ, Adolf; GRIVNA, Tomáš; VANDUCHOVÁ, Marie; ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, s. 285. ISBN 978-80-7357-509-0.

²⁵⁸ KUČTA, Josef. In: KRATOCHVÍL, Vladimír a ŠTURMA, Pavel. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 469. ISBN 978-80-7179-082-2.

²⁵⁹ VOKOUN, Rudolf. In: NOVOTNÝ, Oto; DOLENSKÝ, Adolf; GRIVNA, Tomáš; VANDUCHOVÁ, Marie; ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, s. 285. ISBN 978-80-7357-509-0.

pachatel má na sobě výbušninu. Policejní střelec už však neví, že informace o výbušnině od velitele byla smyšlená a že se velitel chce pachateli pouze pomstít, proto policejní střelec jako osoba povinná uposlechnout rozkaz zastřelí pachatele, jedná však v omylu a nebude trestně odpovídat, zatímco velitel je trestně odpovědný jako nepřímý pachatel.²⁶⁰

3.5. Osoba sama nejednající

V dalším jednotlivém případě nepřímého pachatelství živý nástroj sám nejedná, je přítom nutné, aby se na tuto skutečnost se vztahoval i úmysl nepřímého pachatele, přičemž platí, že případný omyl se posuzuje podle obecných zásad.²⁶¹ V obecné rovině do této kategorie spadají situace, kdy je osoba donucena k trestnému činu nepřímým pachatelem za pomoci fyzického donucení (*vis absoluta*) k činu, který má vnější znaky trestného činu, u takového případu pak chybí vůle živého nástroje.²⁶²

V odborné literatuře se postoj k této variantě nepřímého pachatelství liší, tak např. Dolenský tuto úpravu kritizuje, neboť se domnívá, že v daném případě živý nástroj neprojevuje svou vůli, nejedná, a působí tak pouze jako hmota, a uvádí příklad, kdy bude někdo strčen skrze výkladní skříň.²⁶³ Stejný názor zastává i Kmec, podle kterého živý nástroj rovněž vůbec nejedná, a tedy ani neprojevuje svou vůli, v tomto smyslu označuje živý nástroj jako neživý *de facto*, a proto připouští, že jej za staré úpravy mohl soud považovat jako přímé pachatelství.²⁶⁴ Říha tomuto názoru oponuje tím, že vzhledem k výslovné zákonné úpravě je i tento případ nutné posuzovat jako nepřímé pachatelství.²⁶⁵

Jako konkrétní případ *vis absoluta* lze uvést případ, ve kterém nepřímý pachatel vede ruku živého nástroje za účelem padělání veřejné listiny, půjde o nedostatek vůle u živého nástroje.²⁶⁶ Dále lze do této kategorie zařadit např. zmačknutí spouště zbraně pomocí prstu živého nástroje,

²⁶⁰ SOLNAŘ, Vladimír; FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; VANDUCHOVÁ, Marie a ŠÁMAL, Pavel. *Systém českého trestního práva: Část druhá – Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Novatrix, 2009, s. 376, 377. ISBN 978-80-254-4033-9.

²⁶¹ ŠÁMAL, Pavel. In: NOVOTNÝ, Oto; DOLENSKÝ, Adolf; GRIVNA, Tomáš; VANDUCHOVÁ, Marie; ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, s. 313. ISBN 978-80-7357-509-0.

²⁶² ŘÍHA, Jiří. In: JELÍNEK, Jiří; HASCH, Karel; HERANOVÁ, Simona; TEJNSKÁ, Katarína; KOPEČNÝ, Zdeněk et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2022, s. 316. ISBN 978-80-7502-576-0.

²⁶³ DOLENSKÝ, Adolf. *Příručka ke studiu trestního práva: obecná část – trestní zákon a trestný čin*. Praha: Policejní akademie ČR, 1997. s. 63. ISBN 80-85981-18-1.

²⁶⁴ KMEC, Jiří. *K nepřímému pachatelství a některým souvisejícím otázkám trestní odpovědnosti*. Trestní právo. Praha: Orac, 2003, (12), s. 19-22. ISSN 1211-2860.

²⁶⁵ ŘÍHA, Jiří. In: JELÍNEK, Jiří; HASCH, Karel; HERANOVÁ, Simona; TEJNSKÁ, Katarína; KOPEČNÝ, Zdeněk et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2022, s. 316. ISBN 978-80-7502-576-0.

²⁶⁶ VANTUCH, Pavel. *Trestní zákoník s komentářem, k l. 8. 2011: komentář k zákonu č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisu*. Olomouc: ANAG, 2011, s. 62. ISBN 978-807-2636-778.

čímž dojde k zastřelení člověka, či vedení ruky při internetové manipulaci za účelem spáchání podvodu, anebo použití živého nástroje jako nástroje k poškození cizí věci (např. postrčením osoby do skleněné výlohy).²⁶⁷

Zde se domnívám, že přestože jde o případ daný § 22 odst. 2 trestního zákoníku, stálo by za úvahu de lege ferenda tento případ ze zákonného výčtu odebrat. Souhlasím totiž s Dolenským a Kmecem, tedy že živý nástroj zde, na rozdíl od všech ostatních variant nepřímého pachatelství, vůbec nejedná (neprojevuje svou vůli), a působí pouze jako neživý nástroj, a proto mám za to, že by bylo vhodnější případ posoudit jako pachatelství přímé.

3.6. Osoba jednající nezaviněně

V tomto případě nepřímého pachatelství živý nástroj jedná nedbale, tj. nejedná v požadované formě zavinění, zároveň však jde o poměrně vyprázdňenou kategorii vzhledem k existenci trestní neodpovědnosti pro omyl, kde se bude řadit většina případů tohoto typu.²⁶⁸

Lze si představit situaci, ve které si je pronajímatel bytu vědom pochybení odborného pracovníka při montáži plynového průtokového ohřívače vody, v jehož důsledky nedochází k dostatečné regulaci oxidu uhelnatého v bytě, a přesto byt pronajme osobě, kterou plánuje tímto usmrtit. Pokud nájemce bude otráven, a z tohoto důvodu zemře, bude pronajímatel v roli nepřímého pachatele trestně odpovědný pro trestný čin vraždy podle § 145 trestního zákoníku, zatímco pracovník jako živý nástroj bude odpovědný pouze za nedbalostní trestný čin.²⁶⁹ Obdobný případ uvádí i Šámal, kdy si je pachatel vědom skutečnosti, že elektrotechnici provedli vadnou elektroinstalaci a v důsledku toho do vany probíjí elektrický proud, přičemž tuto vadu ignoruje s úmyslem usmrtit manželku. Nepřímý pachatel bude v této situaci opět odpovídat za trestný čin vraždy a elektrotechnici za usmrcení z nedbalosti.²⁷⁰ Případem nedbalosti bude podle Františka Novotného dále situace, kdy ošetřovatelka podá pacientovi z nedbalosti jed namísto léků.²⁷¹

²⁶⁷ PROVAZNÍK, Jan. In: ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník: komentář*. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 389, 390. ISBN 978-80-7400-807-8

²⁶⁸ ŘÍHA, Jiří. In: JELÍNEK, Jiří; HASCH, Karel; HERANOVÁ, Simona; TEJNSKÁ, Katarína; KOPEČNÝ, Zdeněk et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2022, s. 317. ISBN 978-80-7502-576-0.

²⁶⁹ Tamtéž. s. 317.

²⁷⁰ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel; NOVOTNÝ, Oto; GŘIVNA, Tomáš; HERCZEG, Jiří; VANDUCHOVÁ, Marie et al. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. s. 175 ISBN 978-80-7598-764-8.

²⁷¹ NOVOTNÝ, František. In: NOVOTNÝ, František a RŮŽIČKA, Miroslav. *Trestní kodexy: trestní zákon, trestní řád a související předpisy*. 2. doplněné vydání. Praha: Eurounion, 2002, s. 37. ISBN 80-731-7009-4.

3.7. Osoba nejednající ve zvláštním úmyslu či z pohnutky předpokládané zákonem

V § 22 odst. 2 větě druhé je zakotven poslední jednotlivý případ nepřímého pachatelství, kdy živý nástroj nejedná ve zvláštním úmyslu či z pohnutky předpokládané zákonem. Je přitom nutné zdůraznit, že živý nástroj, přestože nebude typicky odpovídat za trestný čin vyžadující jednání ve zvláštním úmyslu či zákonem předpokládané pohnutky, bude často trestně odpovědný za jiný trestný čin,²⁷² a to typicky za méně závažný trestný čin.²⁷³ Ve zvláštní části trestního zákoníku vyžadující zvláštní úmysl jde např. o tyto trestné činy: trestný čin loupeže (§ 173 trestního zákoníku) či násilí proti úřední osobě § 325 odst. 1, 2 písm. b) trestního zákoníku.²⁷⁴

Co se týče praktických případů, František Novotný uvádí situaci, kdy osoba A dostane pokutu a z pomsty se chce strážníkovi pomstít, proto sdělí osobě B, známému recidivistovi s násilnickými sklony, že jej daný strážník pomlouvá, a ten z toho důvodu napadne strážníka v civilu a ublíží mu na zdraví. Zatímco recidivista (osoba B) odpovídá za trestný čin ublížení na zdraví, tak nepřímý pachatel (osoba A) odpovídá i za násilí proti úřední osobě ve smyslu § 325 odst. 1, 2 písm. b) a § 22 odst. 2 trestního zákoníku.²⁷⁵

V odborné literatuře je také opakovaně uváděn příklad, kdy osoba A navádí osobu B ke krádeži kufříku, osoba B však neví, že v kufříku jsou dokumenty obsahující utajované informace, a zatímco osoba A bude odpovědná jako nepřímý pachatel za trestný čin vyzvědačství ve smyslu § 316 trestního zákoníku, neboť osoba A chtěla předmětné utajované informace vyzradit cizímu státu, tak osoba B bude odpovídat pouze za trestný čin krádeže ve smyslu § 205 trestního zákoníku.²⁷⁶ Provozník pak demonstuje další situaci na příkladu nájemného vraha, který např. může zavraždit na pokyn nepřímého pachatele vysokého představitele výkonné moci, o kterém však tuto skutečnost nevěděl, a nepřímý pachatel se tak dopustí podle § 311 trestního zákoníku teroru. Nájemný vrah bude odpovídat za trestný čin vraždy.²⁷⁷

Závěrem odkazuji na Hořáka, který pojednává o paradoxní situaci, kdy by sexuálním deviantem (osobou C) bylo zneužito dítě osoby A. Na základě této skutečnosti by osoba A mohla devianta vyhledat a zabít, přičemž by odpovídala za trestný čin zabití ve smyslu § 141 odst. 1 trestního zákoníku. Za této konstelace v případě, že osoba A (jako nepřímý pachatel) najme

²⁷² NOVOTNÝ, František. *Trestní právo hmotné*. 4. aktualizované a doplněné vydání. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 91. ISBN 978-80-7380-651-4.

²⁷³ SOTOLÁŘ, Alexander. In: DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav a SOTOLÁŘ, Alexander. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 183. ISBN 978-80-7478-790-4.

²⁷⁴ NOVOTNÝ, František. *Trestní právo hmotné*. 4. aktualizované a doplněné vydání. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 91, 92. ISBN 978-80-7380-651-4.

²⁷⁵ Tamtéž. s. 91, 92.

²⁷⁶ KRATOCHVÍL, Vladimír. In: KRATOCHVÍL, Vladimír a ŠTURMA, Pavel. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 244. ISBN 978-80-7179-082-2.

²⁷⁷ PROVAZNÍK, Jan. In: ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník: komentář*. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 390. ISBN 978-80-7400-807-8

nájemného vraha (osoba B) k vraždě osoby C, by mohla nastat situace, kdy nájemný vrah (osoba B) bude oproti objednateli vraždy odpovídat za přísnější skutek vraždy podle § 140 trestního zákoníku.²⁷⁸

²⁷⁸ HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Prameny a nové proudy právní vědy. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 216. ISBN 978-80-87146-48-4.

4. Další otázky týkající se nepřímého pachatelství

4.1. Specifika právnické osoby jako nepřímého pachatele

Nepřímým pachatelem může být rovněž i právnická osoba tam, kde je to možné. V roce 2012 byla totiž přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob doplněna výlučná trestní odpovědnost fyzických osob o trestní odpovědnost právnických osob. Konkrétně podle § 9 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je pachatelem i právnická osoba, která k provedení činu užila jiné právnické nebo fyzické osoby. Jak již z definice vyplývá, nebude záležet na tom, zda je živý nástroj fyzickou či právnickou osobou a je tedy možné k trestnému činu užít jako živý nástroj fyzickou osobu nebo právnickou osobu jednajícím prostřednictvím fyzických osob.²⁷⁹

Původně byl v rámci zákona o trestní odpovědnosti právnických osob zakotven pozitivní výčet trestných činů, kterých se může právnická osoba dopustit, to se však v roce 2016 změnilo a do zákona o trestní odpovědnosti právnických osob bylo zakotveno ustanovení, kterým zákonodárce změnil koncepci a stanovil, že právnická osoba se může dopustit všech trestných činů s výjimkou taxativního výčtu přečinů a zločinů zakotveného v § 7 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.²⁸⁰ Tímto byla zostřena trestní represe proti právnickým osobám, neboť v rámci dnešní úpravy právnické osoby odpovídají za více než 260 trestných činů oproti původním 65.²⁸¹

Případy, kdy fyzická osoba bude živým nástrojem právnické osoby, jsou identické s § 22 odst. 2 trestního zákoníku. Pokud však živým nástrojem bude právnická osoba, nastávají určitá specifika, neboť jak již bylo řečeno, jednájí za ně fyzické osoby (viz § 8 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob). Podle Šellenga, vzhledem k tomu, že právnická osoba sama nemůže jednat, nelze uplatnit § 22 odst. 2 trestního zákoníku, a tudíž podle něj užití právnické osoby právnickou osobou v rámci nepřímého pachatelství musí být založeno na dvojí přičitatelnosti. Uvádí situaci, kdy fyzická osoba, jejíž jednání je přičitatelné mateřské společnosti (společnost A), ke spáchání trestného činu užije jinou fyzickou osobu, jejíž jednání je přičitatelné dceřiné společnosti (společnost B), na kterou se bude vztahovat situace v § 22 odst. 2 trestního zákoníku a takto může dojít např. k zpronevěře svěřeného zboží, kdy vedení dceřiné společnosti mohlo jednat v omylu a bude zkoumáno zavinění jejich členů.²⁸²

²⁷⁹ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel, DĚDIČ, Jan; GRIVNA, Tomáš; PÚRY, František a ŘÍHA, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*. 2. vydání. Beckova edice komentované zákony. Praha: C. H. Beck, 2018. s. 259. ISBN 978-80-7400-592-3.

²⁸⁰ FENYK, Jaroslav; SMEJKAL, Ladislav a BILÁ Irena. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepracované a doplněné vydání. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 32. ISBN 978-80-7552-965-7.

²⁸¹ Tamtéž. s. 32.

²⁸² ŠELLENG, Dalibor. *Trestní odpovědnost právnických osob začleněných do koncernu - 1. část*. Bulletin advokacie. 2018, č. 4, s. 39-42. ISSN 1210-6348

4.2. Vymezení nepřímého pachatelství vůči účastenství

Ve vztahu k účastenství se nejdříve musí vyjasnit pojem trestné součinnosti, do níž se dle odborné literatury řadí: účastenství (organizátorství, návod, pomoc a v případě účastenství v širším smyslu i spolupachatelství), některé formy přípravy, formy trestné součinnosti obsažené ve zvláštní části trestního zákoníku, organizovaná zločinecká skupina, teroristická skupina, a i některé skutkové podstaty obsahující znak „člen organizované skupiny“ nebo „nejméně dvěma osobami“.²⁸³

Účastenství lze definovat jako „úmyslnou formu účasti na trestném činu, která je namířena proti témuž konkrétnímu zájmu chráněnému trestním zákonem.“²⁸⁴ Teorie poté rovněž rozlišuje účastenství v užším smyslu (zde řadíme organizátorství, návod a pomoc) a účastenství v širším smyslu, kde se navíc řadí i spolupachatelství.²⁸⁵ Podle § 24 trestního zákoníku je organizátor ten, kdo spáchání trestného činu zosnoval nebo řídil, návodce ten, kdo v jiném vzbudil rozhodnutí spáchat trestný čin a pomocník ten, který umožnil nebo usnadnil jinému spáchání trestného činu.

Je podstatné, že podle nauky je pachatelství je závažnější formou spáchání trestného činu než účastenství (v užším pojetí, tj. nikoliv spolupachatelství), a tedy je účastenství vůči pachatelství subsidiární, a podle Provazníka se nepřímé pachatelství vůči účastenství prosadí jako výlučná kvalifikace.²⁸⁶ Odlišit nepřímé pachatelství od účastenství lze za pomoci úmyslu nepřímého pachatele, neboť jeho úmysl překračuje úmysl účastníka tím, že chce spáchat vlastní trestný čin.²⁸⁷ Nejblíže má nepřímé pachatelství svou charakteristikou k návodu k trestnému činu, ale pokud by měl být nepřímý pachatel považován jen jako návodce, byl by tím nedůvodně zvýhodněn.²⁸⁸ V závěrem lze uvést další významnou odlišnost nepřímého pachatelství od návodu, kterou je jiná kriminálně politická povaha.²⁸⁹

Závěrem je ještě pro úplnost nutné vymezit tzv. quasiúčastenství sui generis, když tento institut Kratochvíl popisuje jako nepřímé pachatelství „naruby“. Tedy jde o situaci, kdy trestně neodpovědná osoba navádí trestně odpovědného, a jako příklad uvádí situaci, kdy 14letý chlapec

²⁸³ ŘÍHA, Jiří. In: JELÍNEK, Jiří; HASCH, Karel; HERANOVÁ, Simona; TEJNSKÁ, Katarína; KOPEČNÝ, Zdeněk et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2022, s. 313, 314. ISBN 978-80-7502-576-0.

²⁸⁴ ŠÁMAL, Pavel. In: NOVOTNÝ, Oto; DOLENSKÝ, Adolf; GRIVNA, Tomáš; VANDUCHOVÁ, Marie; ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, s. 310. ISBN 978-80-7357-509-0.

²⁸⁵ Tamtéž. s. 311.

²⁸⁶ PROVAZNÍK, Jan. In: ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník: komentář*. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 384. ISBN 978-80-7400-807-8.

²⁸⁷ Tamtéž. s. 469.

²⁸⁸ KRATOCHVÍL, Vladimír. In: KRATOCHVÍL, Vladimír a ŠTURMA, Pavel. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 374. ISBN 978-80-7179-082-2.

²⁸⁹ DOLENSKÝ, Adolf. *Poznámky k rekodifikaci*. Trestní právo. Praha: Orac, 1996, č. 11, s. 4-8. ISSN 1211-2860.

navádí ke krádeži chlapce 17letého, mladší z chlapců přítom zůstane trestně neodpovědný podle trestního zákona, zatímco navedený starší chlapec bude samostatným pachatelem.²⁹⁰

4.3. Osoba v pozadí

Tato práce již v kapitole 2.2.4. pracovala s pojmem „osoby v pozadí“ vycházející z německé úpravy. S daným pojmem pracoval již v roce 1984 Kratochvíl v rámci své definice nepřímého pachatelství. Ve výkladu přítom zdůrazňoval prvek dominantního postavení nepřímého pachatele vůči živému nástroji. Tomuto prvku se věnuje i v rámci své novější učebnice, kdy podle něj nepřímý pachatel má vůči živému nástroji dominantní postavení a jedná s úmyslem zneužití tohoto živého nástroje ke spáchání trestného činu.²⁹¹ Kratochvíl při deskripci tohoto vztahu odkazuje na německý pojem, tzv. Hintermann (tj. „muž v pozadí“), tento pojem podle něj demonstruje význam dominantní postavení a uvádí příklady tohoto vztahu např. rodič vůči dítěti či nadřízený vůči podřízenému.²⁹²

Kratochvíl však není jediný, kdo s touto koncepcí pracuje, vzhledem k tomu, že německá úprava nepřímého pachatelství je té české nejbližší, pracují s touto koncepcí i další čeští autoři (Kmec, Říha a Šámal).²⁹³ Kmec smysl této nauky popisuje tak, že člověk v pozadí (Hintermann), naplní znaky skutkové podstaty trestného činu prostřednictvím živého nástroje, tj. člověka v popředí (tzv. Vordermann).²⁹⁴ Šámal a Říha přítom stejně jako Kratochvíl uvádí, že pro osobu stojící v popředí je typické podřadné postavení, zatímco osoba v pozadí má ve svých rukou celé dění a prostřednictvím své vůle dění řídí, vycházejí přítom rovněž z německé teorie panství nad činem („Tatherrschaft“).²⁹⁵

4.4. Spáchání zvlášť závažného zločinu vraždy

V judikatuře bylo u některých případů zvlášť závažného zločinu vraždy řešeno, zda se nejednalo o spáchání trestného činu formou nepřímého pachatelství. Tato podkapitola se bude zabývat jediným případem, a to Usnesením Nejvyššího soudu České republiky 8 Tdo 715/2015. Pro úplnost připomínám ještě rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR z 11. 12. 1980 sp. zn. 3 To 72/80

²⁹⁰ KRATOCHVÍL, Vladimír. In: KRATOCHVÍL, Vladimír a ŠTURMA, Pavel. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 374. ISBN 978-80-7179-082-2.

²⁹¹ KRATOCHVÍL, Vladimír a ŠTURMA, Pavel. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 243. ISBN 978-80-7179-082-2.

²⁹² Tamtéž. s. 243.

²⁹³ ŠÁMAL, Pavel a ŘÍHA, Jiří. In: ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Velké komentáře. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 522. ISBN 978-80-7400-893-1.

²⁹⁴ KMEC, Jiří. K nepřímému pachatelství a některým souvisejícím otázkám trestní odpovědnosti. *Trestní právo*. Praha: Orac, 2003, (10), s. 20-24. ISSN 1211-2860

²⁹⁵ ŠÁMAL, Pavel a ŘÍHA, Jiří. In: ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Velké komentáře. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 522. ISBN 978-80-7400-893-1

uverejnené pod č. 20/1982 Sb. rozh. tr., ve kterém otec donutil svou dceru pod pohrůzkou zabití k vraždě babičky, případ je však již rozebrán v kapitole 3.4.1.

V rámci daného případu šlo o to, že dítě (osoba A) zosnovalo vraždu osoby, která jej šikanovala, přičemž mu pomáhal mladistvý (osoba B), který o záměru osoby A věděl a ve spáchání činu mu pomáhal, přičemž však v jejich vztahu platilo, že dominantní v případě po většinu času byla vůle a jednání dítěte (osoby A).²⁹⁶ Úloha mladistvého (osoby B) spočívala v tom, že poškozeného vylákal na místo činu, slíbil pomoc se zakopáním mrtvého těla a utvrzoval trestně neodpovědného ke spáchání trestného činu. Přestože jde o typické formy pomoci podle § 24 trestního zákoníku, podle Nejvyššího soudu ČR role mladistvého tento rámec pomoci překročila.²⁹⁷ Mladistvý totiž v průběhu činu vyzval osobu A, aby poškozeného „dorazil“. Zatímco tedy Vrchní soud v Olomouci případ posoudil jako provinění vraždy podle § 140 odst. 2 trestního zákoníku ve formě nepřímého pachatelství podle § 22 odst. 2 trestního zákoníku, tak Nejvyšší soud ČR oproti tomu konstatoval, že jde o spáchání provinění vraždy jediným pachatelem podle § 22 odst. 1 trestního zákoníku, neboť čin vykazoval znaky spolupachatelství, ale osoba A nebyla trestně odpovědná z důvodu nedostatku věku.

Rozhodnutí však mezi odborníky vyvolalo polemiku, Šámal a Říha s názorem Nejvyššího soudu ČR souhlasí, neboť podle nich počínání mladistvého nelze posuzovat jako nepřímé pachatelství, protože nejde spolehlivě uzavřít, že by mladistvý užil dítě ke spáchání trestného činu jako živý nástroj.²⁹⁸ Podle Šámala a Říhy jednání mladistvého a dítěte vykazovalo znaky spolupachatelství, kdy nezáleží na tom, že smrtící úkon provedl pouze jeden z nich, ale že si oba rozdělili své jednání tak, že spojením jejich parciálních jednání došlo ke spáchání trestného činu vraždy. Uzavírají, že mladistvý, přestože míra jeho účasti byla výrazně menší než u osoby trestně neodpovědné, spáchal provinění vraždy jako přímý pachatel ve smyslu § 22 odst. 1 trestního zákoníku. Naopak s tímto právním hodnocením nesouhlasí Provazník, podle kterého došlo ke kumulaci přerostení pomocného jednání a dále k přičtení dominantní podílu, což podle něj vede k přepjetí trestní represe. Proto Provazník se závěry Nejvyššího soudu ČR nesouhlasí.²⁹⁹ Rovněž Kratochvíl rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR podrobuje kritice, neboť podle něj osoba B (mladistvý) naplnil všechny znaky nepřímého pachatelství a zároveň podle něj kvalifikaci jednání

²⁹⁶ PROVAZNÍK, Jan. In: ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník: komentář*. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 468. ISBN 978-80-7400-807-8.

²⁹⁷ Tamtéž. s. 468.

²⁹⁸ ŠÁMAL, Pavel a ŘÍHA, Jiří. In: ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Velké komentáře. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 526. ISBN 978-80-7400-893-1.

²⁹⁹ PROVAZNÍK, Jan. In: ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník: komentář*. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 468. ISBN 978-80-7400-807-8.

mladistvého ve formě přímého pachatelství nepovažuje za odpovídající a Nejvyšší soud ČR podle něj porušil zákaz analogie v neprospěch pachatele.³⁰⁰

Podle mého názoru by bylo spíše vhodnější posouzení jednání mladistvého jako nepřímého pachatelství, tak jak určil nalézací a odvolací soud, a jak navrhuje Kratochvíl. Přestože totiž trestně neodpovědné dítě (osoba A) mělo po většinu času dominantní postavení vůči mladistvému (osoba B), který byl vůči nezletilému submisivní, tak se domnívám, že byly naplněny požadavky zákonné definice nepřímého pachatelství, zvláště pokud trestní zákoník nevyžaduje dominanci nepřímého pachatele po celou dobu realizace trestného činu. Naplnění zákonných podmínek spatřuji v pokynu „*at' ho dorazí*“ během jednání na místě činu, když po tomto pokynu dítě poškozeného znovu střelilo (oproti dvěma předešlým zásahům tentokrát do hlavy). Souhlasím tedy s výkladem Kratochvílova, a to, že překážkou tohoto posouzení není dominantní postavení osoby B (dítěte), neboť postačuje dominance pouze dílčí a toto posouzení není vyloučeno dominancí živého nástroje po většinu realizace trestného činu.³⁰¹

4.5. Vlastnoruční delikty a rauschdelikt

Vlastnoruční trestné činy jsou zvláštním typem deliktů, které může pachatel spáchat pouze tzv. vlastnoručním provedením jednání popsáno ve skutkové podstatě trestného činu.³⁰² Podle Říhy pachatel musí při vlastnoručním deliktu (tj. vlastním tělem anebo osobně) naplnit skutkovou podstatu, a nelze tak provést třetí osobou a dále poznamenává, že na vyčerpávajícím výčtu se nauka nikdy neshodla, a že jejich nejvýraznějším kritériem je důsledek jejich zařazení do skupiny vlastnoručních deliktů, tedy že u těchto trestných činů není přípustné nepřímé pachatelství a spolupachatelství.³⁰³ Do této kategorie literatura obvykle řadí např. tyto trestné činy z trestního zákoníku (§ 150 – neposkytnutí pomoci, § 188 soulož mezi příbuznými, § 194 dvojí manželství, § 346 křivá výpověď a nepravdivý znalecký posudek a v neposlední řadě § 360 opilství).³⁰⁴

³⁰⁰ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Od nepřímého pachatelství k přímému (skrze quasispolupachatelství sui generis), anebo beztrestnost?* Státní zastupitelství. Praha: Wolters Kluwer ČR a.s., 2016, roč. 14, č. 1, s. 12-19. ISSN 1214-3758.

³⁰¹ Tamtéž.

³⁰² ŘÍHA, Jiří. *Třídění trestných činů podle pachatele*. In: GŘIVNA, Tomáš. *Pocta Pavlu Šámalovi k 65. narozeninám: čtvrtstoletí hledání spravedlnosti na Nejvyšším soudě ČR*. Beckova edice právo. V Praze: C.H. Beck, 2018, s. 217-242. ISBN 978-80-7400-709-5.

³⁰³ Tamtéž.

³⁰⁴ ŠÁMAL, Pavel. In: NOVOTNÝ, Oto; DOLENSKÝ, Adolf; GŘIVNA, Tomáš; VANDUCHOVÁ, Marie; ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. vydání*, Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, s. 186. ISBN 978-80-7357-509-0.

Institut rauschdelikt je v českém právu zakotven v § 360 trestního zákoníku jako tzv. trestný čin opilství. Stanovuje, že potrestán bude ten, kdo požitím nebo aplikací návykové látky³⁰⁵ přivede do stavu nepřičetnosti, v němž se dopustí činu jinak trestného. Toto se podle § 360 odst. 2 trestního zákoníku neuplatní tehdy, uvede-li se pachatel do stavu nepřičetnosti v úmyslu spáchat trestný čin, nebo spáchal trestný čin z nedbalosti tím, že se přivedl do stavu nepřičetnosti.

Trestný čin opilství je považován za trestný čin vlastnoruční, a nelze tento trestný čin spáchat formou nepřímého pachatelství. To je dáno už samotnou objektivní stránkou trestného činu opilství, podle které je vyžadováno, aby ten, kdo se dopustí trestného činu opilství, přivedl „sebe sama“ do stavu nepřičetnosti.³⁰⁶ S tímto souhlasí i Dolenský, připouští ale, že je možné, aby nepřímý pachatel spáchal nějaký jiný trestný čin skrze osobu, která se sama dopouští trestného činu opilství, a uvádí příklad, kdy nepřímý pachatel pohne živý nástroj k poškození cizí věci, např. k rozbití auta.³⁰⁷

4.6. Pluralita subjektů

Již historicky bylo dovozováno, že je možné, aby trestný čin spáchalo více nepřímých pachatelů, a zároveň, aby bylo užito více živých nástrojů. Nejtypičtěji je případ s účastí třech osob, tj. nepřímého pachatele, prostředníka a oběti, je ale zároveň připuštěna i účast pouze dvou osob, resp. pouze nepřímého pachatele a oběti, Říha jako příklad uvádí situaci, kdy nepřímý pachatel působí na dítě, aby si zničilo hračku.³⁰⁸ Jako problematičtější Říha označuje situaci, kdy by takto nepřímý pachatel podstrčil smrtící zbraň osobě jednající v omylu a odkazuje na případ řešený v Německu, kdy majitel obchodu nastražil past na zloděje alkoholu z jeho obchodu ve formě likéru s vysoce smrtícím jedem.³⁰⁹

Konkrétně co se týče užití vícero živých nástrojů bylo dovozeno, že to lze s tím, že se nepřímému pachateli budou přičítat jednání všech užitých živých nástrojů.³¹⁰ Tyto živé nástroje přitom mohou mít mezi sebou trestněprávně relevantní vztah, např. mohou být spolupachatelé, mohou být jeden k druhému ve vztahu účastníka, ve vztahu kvazispolupachatelství či jiné formy

³⁰⁵ Podle výkladového ustanovení § 130 trestního zákoníku se návykovou látkou rozumí: „alkohol, omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky způsobitelné nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování.“

³⁰⁶ KRATOCHVÍL, Vladimír. In: KRATOCHVÍL, Vladimír a ŠTURMA, Pavel. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 236. ISBN 978-80-7179-082-2.

³⁰⁷ DOLENSKÝ, Adolf. *Opilství*. Bulletin advokacie, 1992, č. 6-7, s. 38-40. ISSN 1210-6348.

³⁰⁸ ŘÍHA, Jiří. *Účastensví v trestním právu*. [Online], Dizertační práce, vedoucí Jelínek, Jiří. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra trestního práva, 2007, s. 107 [cit. 2024-02-04]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/10897>

³⁰⁹ Tamtéž. s. 107, 108.

³¹⁰ PROVAZNÍK, Jan. In: ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník: komentář*. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 391, 392. ISBN 978-80-7400-807-8.

zdánlivé součinnosti, samozřejmě je i možné, že mezi živými nástroji nebude žádný trestněprávně relevantní vztah.³¹¹

4.7. Exces živého nástroje

Dalším zajímavým tématem nepřímého pachatelství je vybočení živého nástroje, tj. tzv. exces živého nástroje. Řešený takovéhoto případy budou dle Kmece podle obecných zásad, jako je tomu u návodu. Kmec uvádí, že pokud živý nástroj vybočí a dopustí se trestného činu méně závažného, nepřímý pachatel bude odpovídat za účastenství k trestnému činu závažnějšímu, a naopak pokud živý nástroj vybočí a spáchá závažnější trestný čin, bude nepřímý pachatel odpovídat za méně závažný trestný čin.³¹²

Šámal a Říha v komentáři uvádějí situaci, kdy matka dítěte pošle své 14leté dítě krást do domu, o němž se domnívá, že je prázdný. Dítě, které v domě odcizuje věci, je však vyrušeno vracejícím se majitelem, kterého dítě v panice silně uhodí pomocí kovové tyče a s odcizenými věcmi uteče. Matka však nebude odpovědna za trestný čin loupeže, nýbrž bude odpovídat pouze za nepřímé pachatelství trestného činu krádeže ve smyslu § 205 trestního zákoníku.³¹³ Provozník o obdobném případě uvádí, že nepřímému pachateli závažnější trestný čin přičítán nebude z toho důvodu, že jednání živého nástroje bylo v rozporu s instrukcemi nepřímého pachatele.³¹⁴

4.8. Provokační situace a nepřímé pachatelství

Provozník pracuje s některými provokačními situacemi tak, že mohou být posouzeny jako nepřímé pachatelství, konkrétně uvádí případ, kdy nepřímý pachatel (osoba A) s úmyslem způsobit ublížení na zdraví osobě C, namluví vznětlivé osobě B (živý nástroj), že ji osoba C pomlouvá. Je si vědom vznětlivosti osoby B (živého nástroje) a správně předpokládá, že dojde k fyzickému napadení. V této situaci tak nepřímý pachatel bude odpovídat za úmyslný trestný čin, a stejně tak i živý nástroj za stejný trestný čin, ale za jiný skutek (oba § 145 odst. 1 trestního zákoníku). Provozník se domnívá, že půjde o nepřímé pachatelství, neboť nepřímý pachatel za pomoci lsti deformoval vůli živého nástroje, naplnil znak zneužití živého nástroje a úmysl nepřímého pachatele přesáhl pouhý návod či organizátorství.³¹⁵

³¹¹ Tamtéž s. 392.

³¹² KMEC, Jiří. *K nepřímému pachatelství a některým souvisejícím otázkám trestní odpovědnosti*. Trestní právo. Praha: Orac, 2003, (11), s. 2-12. ISSN 1211-2860.

³¹³ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Velké komentáře. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 625. ISBN 978-80-7400-893-1.

³¹⁴ PROVAZNÍK, Jan. In: ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník: komentář*. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 386, 387. ISBN 978-80-7400-807-8.

³¹⁵ Tamtéž. s. 384.

Tomuto názoru oponují Šámal a Říha, podle jejich názoru nestačí, aby byl případ posouzený jako nepřímé pachatelství v situaci, kdy někdo vytvoří provokační situaci, aniž by měl vliv na další dění. Podle názoru Šámala a Říhy takováto osoba v pozadí, nesplňuje požadavky teorie na nepřímé pachatele, protože ve svých rukou nemá dění, zatímco daná osoba v popředí uskutečňuje své vlastní zločinné rozhodnutí.³¹⁶

³¹⁶ ŠÁMAL, Pavel a ŘÍHA, Jiří. In: ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Velké komentáře. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 524, 525. ISBN 978-80-7400-893-1.

Závěr

Problematika nepřímého pachatelství je nepostradatelnou součástí trestního práva, bez existence tohoto institutu by totiž některé činy zůstaly nepotrestány, neboť řadu trestněprávně relevantních jednání by nebylo možno stíhat ani jako účastenství. V obecné rovině konstrukce nepřímého pachatelství spočívá v užití osoby trestně neodpovědné nebo omezeně odpovědné ke spáchání trestného činu. Cílem této diplomové práce bylo proto popsat a zanalyzovat právní úpravu nepřímého pachatelství. Signifikantní pro tuto práci je tudíž zevrubný rozbor platné a účinné právní úpravy nepřímého pachatele, jednotlivých forem nepřímého pachatelství a dalších otázek souvisejících s tímto institutem.

Podstatným cílem této diplomové práce bylo i zachycení historického vývoje, proto v první kapitole je obšírně pojednáváno o prvních trestních kodexech s platností na našem území a dále jsou v ní shrnuty právně relevantní názory předních autorů české právní vědy týkající se problematiky nepřímého pachatelství. Jak z práce vyplynulo, zprvu institut nepřímého pachatelství nebyl přijímán všemi autory, a to především z důvodu, že neměl zákonný podklad. Mezi hlavní kritiky konstrukce nepřímého pachatelství patřili např. Miříčka, Prušák či Vybíral, přičemž Prušák označoval pojem za uměle vykonstruovaný a zbytečný. Oproti tomu institut připouštěli Storch, Milota či Solnař, když Solnař sice původně měl k institutu výhrady, nakonec však svůj pohled přehodnotil a institut označil jako významný i pro československé právo. Poté co do trestního zákoníku z roku 1961 byla vložena zásada akcesority účastenství, byl již institut nepřímého pachatelství mezi autory obecně akceptován. Nedostatek právní úpravy však byl stále spatřován v absenci zákonné definice nepřímého pachatelství, což byla napraveno až v roce 2010 zakotvením institutu nepřímého pachatelství do trestního zákoníku tak, jak odpovídal dosavadní teorii a aplikační praxi.

Ve druhé kapitole je výklad zaměřen zejména na platnou a účinnou úpravu nepřímého pachatelství, a to včetně vymezení zákonné úpravy v § 22 odst. 2 trestního zákoníku, některých základních pojmů jako je osoba nepřímého pachatele, živý nástroj a teorie o akcesoritě účastenství. Dále byla v kapitole rozebrána odpovědnost nepřímého pachatele a živého nástroje, kdy konkrétně živý nástroj obvykle nebude trestně odpovědný, případně bude odpovídat jen omezeně, anebo bude odpovědný za jiný trestný čin. V neposlední řadě nelze opomenout ani rozbor praktického odlišení nepřímého pachatelství od návodu, pokusu nepřímého pachatelství a pokusu návodu podle toho, jak se subjektivní vnímání nepřímého pachatele shoduje s realitou. V rámci kapitoly bylo rovněž pojednáváno o přímém pachateli trestného činu a základních podmínkách pro vznik trestní odpovědnosti pachatele, tedy že fyzická osoba musí splnit požadavky věku, přičetnosti, u

mladistvého rozumové a mravní vyspělosti a u zvláštních trestných činů mít zvláštní vlastnost, způsobilost nebo postavení.

Třetí kapitola pak plynule navazuje na zákonnou definici nepřímého pachatelství, když jsou v kapitole detailně rozebrány všechny jednotlivé případy nepřímého pachatelství za pomoci judikatury a teoretických příkladů. Konkrétně jsou třízeny následující případy nepřímého pachatelství, kdy osoba je trestně neodpovědná pro nedostatek věku, pro nepřičetnost, pro omyl, pro okolnost vylučující protiprávnost a dále zde řadíme případy, kdy osoba sama nejedná (*vis absoluta*), kdy jedná nezaviněně (osoba nemá dostatečnou formu zavinění, jedná nedbale) a kdy nejedná ve zvláštním úmyslu či z pohnutky předpokládané zákonem. Tyto jednotlivé varianty pak teorie člení do skupin podle toho, zda absentuje některý znak subjektu, protiprávnosti, subjektivní stránky, objektivní stránky, anebo zda živá nástroj nejednal ve specifickém úmyslu či z pohnutky vyžadované zákonem.

V závěrečné čtvrté kapitole jsou rozebrány dílčí otázky související s nepřímým pachatelem. Primárně jsou rozebrány specifika právnické osoby jako nepřímého pachatele, kde zákon o trestní odpovědnosti právnických osob umožňuje, aby právnická osoba byla nepřímým pachatelem tam, kde je to možné. Právnická osoba rovněž může být i živým nástrojem, konstrukce je však založena na dvojí přičitatelnosti, tedy že fyzická osoba, jejíž jednání je přičitatelné právnické osobě A, zneužije fyzickou osobu B, jejíž jednání je přičitatelné právnické osobě B, ke spáchání trestného činu. Dále je v kapitole vymezen vztah nepřímého pachatelství k účastenství, kdy lze zobecnit, že účastenství v užším smyslu je subsidiární vůči pachatelství. Následně jsou pak rozebrány další otázky nepřímého pachatelství, konkrétně práce vymezila otázky jako osoba v pozadí, spáchání zvlášť závažného zločinu vraždy formou nepřímého pachatelství, vlastnoruční delikty, exces živého nástroje, případně pluralitu subjektů jak na straně nepřímých pachatelů, tak živých nástrojů a provokační situace.

Pokud bych měl identifikovat hlavní přínosy této práce, tak věřím, že jde o ucelený zdroj informací k tématu nepřímého pachatelství, který může rozšířit povědomí o této problematice. V textu totiž byl rozebrán právní rámec tohoto institutu, a to včetně historického kontextu, zákonné úpravy i judikatury. Lze sumarizovat, že jde o institut velmi důležitý a v praxi nezbytný.

Závěrem vyslovuji názor, že by se měla zvážít změna zákonné úpravy nepřímého pachatelství *de lege ferenda*. Konkrétně se domnívám, že by stálo za úvahu z výčtu odstranit případ nepřímého pachatelství, ve kterém je jako živý nástroj užita osoba, která sama nejedná (*vis absoluta*), resp. jde o případ, kdy živý nástroj, na rozdíl od všech ostatních případů nepřímého pachatelství, vůbec neprojevuje svou vůli, a případ lze posoudit jako pachatelství přímé. Hlavní nedostatek úpravy však spatřuji ve způsobu vymezení nepřímého pachatelství v podobě

taxativního výčtu, kdy existuje riziko, že by se v budoucnu objevil jiný netypizovaný případ nepřímého pachatelství. Domnívám se tedy, že by stálo za úvahu namísto taxativního výčtu vložit do ustanovení § 22 odst. 2 trestního zákoníku obecnou definici nepřímého pachatelství a výčet jednotlivých případů změnit na demonstrativní.

Seznam zkratk

trestní zákon z roku 1852	zákon č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích
trestní zákon z roku 1950	zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon
trestní zákon z roku 1961	zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
trestní zákoník	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
zákon o trestní odpovědnosti právnických osob	Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
zákon o soudnictví ve věcech mládeže	zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)
občanský zákoník	zákon. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
zákon o policii ČR	zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky
zákon o ozbrojených silách ČR	Zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky

Seznam použitých zdrojů

Seznam použité literatury

ALEŠ, Václav. *Trestní zákon: stručný výklad zákona ze dne 12. července 1950 č. 86 Sb.* Praha: Orbis, 1951.

BÍLÝ, Jiří Libor. *Právní dějiny na území ČR: vysokoškolská učebnice.* Praha: Linde, 2003, ISBN 80-7201-429-3.

BLÁHOVÁ, Ivana; BLAŽEK, Lukáš; KUKLÍK, Jan a ŠOUŠA, Jiří. *Právnícká dvouletka: rekodifikace právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století.* Praha: Auditorium, 2014. ISBN 978-80-87284-52-0.

BRUCKNEROVÁ, Eva a HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář.* Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2015. ISBN 978-80-7478-848-2.

ČESKOSLOVENSKO. MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI. PRÁVNICKÝ ÚSTAV. *Československé trestní právo: učební texty pro studující právnických fakult. Svazek 1, Obecná část.* Praha: Orbis, 1957.

DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav a SOTOLÁŘ, Alexander. *Trestní zákoník: komentář.* Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-790-4.

FENYK, Jaroslav; SMEJKAL, Ladislav a BILÁ Irena. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář. 2., podstatně přepracované a doplněné vydání.* Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7552-965-7.

FILIPOVSKÝ, Jan; TOLAR, Jan a DOLENSKÝ, Adolf. *O obecné části trestního zákona.* Praha: Orbis, 1951.

HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd.* Prameny a nové proudy právní vědy. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnícká fakulta, 2011. ISBN 978-80-87146-48-4.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou: zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif.* 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-637-8.

JELÍNEK, Jiří; HASCH, Karel; HERANOVÁ, Simona; TEJNSKÁ, Katarína; KOPEČNÝ, Zdeněk et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část.* 8. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-576-0.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část.* Praha: Linde, 2004. ISBN 80-7201-501-X.

KALLAB, Jaroslav. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské: (část obecná i zvláštní).* Praha: Melantrich, 1935.

KUKLÍK, Jan ADAMOVÁ, Karolína; BĚLOVSKÝ, Petr; KÜHN, Zdeněk; Maršálek, Pavel et al. *Dějiny československého práva 1945-1989.* Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9.

KRATOCHVÍL, Vladimír a ŠTURMA, Pavel. *Trestní právo hmotné. Obecná část. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7179-082-2.

- KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-042-3.
- PELC, Vladimír. *Účastenství v trestním právu*. [Online] Rigorózní práce, vedoucí Jelínek, Jiří. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra trestního práva, 2014 [cit. 2024-02-04]. Dostupné z <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/61281>
- PRUŠÁK, Josef. *Rakouské právo trestní. Díl všeobecný*. Praha: Všehrd, 1912.
- PRUŠÁK, Josef. *Studie o účastenství*. Praha: Sborník věd právních a státních (Bursík a Kohout v Praze), 1909.
- MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Vydání čtvrté, (v nakladatelství Leges vydání první). Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-39-4.
- MILOTA, Albert. *Učebnice obojího práva trestního, platného v Československé republice. Právo hmotné*. J. Gusek, nakladatelství v Kroměříži, 1926.
- MIŘIČKA, August. *Trestní právo hmotné: Část obecná i zvláštní*. Praha: Nákladem Spolku československých právníků „Všehrd“, 1934.
- MIŘIČKA, August. *Trestní právo hmotné: část obecná*. Desáté vydání. Praha: Spolek československých právníků Všehrd, 1932.
- NOVOTNÝ, František a RŮŽIČKA, Miroslav. *Trestní kodexy: trestní zákon, trestní řád a související předpisy*. 2. doplněné vydání. Praha: Eurounion, 2002. ISBN 80-731-7009-4.
- NOVOTNÝ, František. *Trestní právo hmotné*. 4. aktualizované a doplněné vydání. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-651-4.
- NOVOTNÝ, Oto; DOLENSKÝ, Adolf; GRŮVNA, Tomáš; VANDUCHOVÁ, Marie; ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, ISBN 978-80-7357-509-0.
- NOVOTNÝ, Oto. *Trestní právo hmotné. Sv. 1, Obecná část*. 4., přepracované vydání. Praha: ASPI, 2003. ISBN 80-86395-73-1.
- ŘÍHA, Jiří. *Účastenství v trestním právu*. [Online], Dizertační práce, vedoucí Jelínek, Jiří. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra trestního práva, 2007. [cit. 2024-02-04]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/10897>
- ŘÍHA, Jiří. *Třídění trestných činů podle pachatele*. In: GRŮVNA, Tomáš. *Pocta Pavlu Šámalovi k 65. narozeninám: čtvrtstoletí hledání spravedlnosti na Nejvyšším soudě ČR*. Beckova edice právo. V Praze: C.H. Beck, 2018, s. 217-242. ISBN 978-80-7400-709-5.
- STORCH, František. *Rakouské právo trestní hmotné*. 4., autorisované vydání. Praha: Všehrd, 1907.
- SKŘEJPKOVÁ, Petra. *Antologie československé právní vědy v letech 1918-1939*. Praha: Linde, 2009, ISBN 978-80-7201-750-8.
- SOLNAŘ, Vladimír. *Trestní právo hmotné: část obecná*. Praha: Nákladem Knihovny Sborníku věd právních a státních, 1947.
- SOLNAŘ, Vladimír. *Účastenství v československém socialistickém trestním právu*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1959.
- SOLNAŘ, Vladimír. *Československé trestní právo. Sv. 1, Obecná část*. Praha: Orbis, 1964
- SOLNAŘ, Vladimír. *Československé trestní právo*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Orbis, 1969.

SOLNAŘ, Vladimír. *Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Academia, 1972.

SOLNAŘ, Vladimír; FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; VANDUCHOVÁ, Marie a ŠÁMAL, Pavel. *Systém českého trestního práva: Část druhá – Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9.

ŠÁMAL, Pavel, DĚDIČ, Jan; GŘIVNA, Tomáš; PÚRY, František a ŘÍHA, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*. 2. vydání. Beckova edice komentované zákony. Praha: C. H. Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-592-3.

ŠÁMAL, Pavel; NOVOTNÝ, Oto; GŘIVNA, Tomáš; HERCZEG, Jiří; VANDUCHOVÁ, Marie et al. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Velké komentáře. Praha: C.H. Beck, 2023. ISBN 978-80-7400-893-1

ŠÁMAL, Pavel. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vydání. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-350-9.

ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník: komentář*. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2020. ISBN 978-80-7400-807-8.

ŠELLENG, Dalibor. *Trestní odpovědnost právnických osob začleněných do koncernu - 1. část*. Bulletin advokacie. 2018, č. 4, s. 39-42. ISSN 1210-6348

VANTUCH, Pavel. *Trestní zákoník s komentářem, k 1. 8. 2011: komentář k zákonu č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisu*. Olomouc: ANAG, 2011. ISBN 978-807-2636-778.

VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel a KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. ISBN 978-80-7380-575-3.

Seznam použitých článků

DOLENSKÝ, Adolf. *Opilství*. Bulletin advokacie, 1992, č. 6-7, s. 38-40. ISSN 1210-6348.

DOLENSKÝ, Adolf. *Poznámky k rekodifikaci*. Trestní právo. Praha: Orac, 1996, č. 11, s. 4-8. ISSN 1211-2860.

DOLENSKÝ, Adolf. *Příručka ke studiu trestního práva: obecná část – trestní zákon a trestný čin*. Praha: Policejní akademie ČR, 1997. ISBN 80-85981-18-1.

HEIN, Oldřich. *Kulhající trestní zákon*. Trestněprávní revue. 2014, č. 6, s. 137-142. ISSN 1213-5313.

KMEC, Jiří. *K nepřímému pachatelství a některým souvisejícím otázkám trestní odpovědnosti*. Trestní právo. Praha: Orac, 2003, (10), s. 20-24. ISSN 1211-2860

KMEC, Jiří. *K nepřímému pachatelství a některým souvisejícím otázkám trestní odpovědnosti*. Trestní právo. Praha: Orac, 2003, (11), s. 2-12. ISSN 1211-2860.

KMEC, Jiří. *K nepřímému pachatelství a některým souvisejícím otázkám trestní odpovědnosti*. Trestní právo. Praha: Orac, 2003, (12), s. 19-22. ISSN 1211-2860.

KRATOCHVÍL, Vladimír. *Akcesorita účastenství, vývojová stadia trestného činu a nepřímé pachatelství*. Socialistické soudnictvo. 1984, č. 6. s. 36-44 ISSN 0231-7621.

KRATOCHVÍL, Vladimír. *České trestní právo stále v pohybu*. Trestní právo. Praha: Orac, 1996, (4), s. 2-7. ISSN 1211-2860.

KRATOCHVÍL, Vladimír. *Od nepřímého pachatelství k přímému (skrze quasispolupachatelství sui generis), anebo beztrestnost? Státní zastupitelství*. Praha: Wolters Kluwer ČR a.s., 2016, roč. 14, č. 1, s. 12-19. ISSN 1214-3758.

KRATOCHVÍL, Vladimír. *Vybrané problémy obecné části návrhu trestního zákoníku ČR 2007 z hlediska obhajoby (2. část)*. Bulletin advokacie. Praha: Česká advokátní komora v Praze, 2008, roč. 2008, č. 6, s. 17-24. ISSN 1210-6348.

Kratochvíl, Vladimír. *Zásada osamostatnění účastenství: argumenty pro a proti*. Právní praxe: časopis české justice. Praha: Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 1996, roč. 41, č. 8-9, s. 530-540. ISSN 1210-0900

ŠÁMAL, Pavel A KARABEC, Zdeněk. *Ke koncepci rekodifikace trestního práva hmotného*. Právník: teoretický časopis pro otázky státu a práva. Praha: Ústav státu a práva AV, č. 4/2000, s. 321-367. ISSN 0231-6625.

ŠÁMAL, Pavel. *Výběr ze soudních rozhodnutí z oblasti trestněprávní*. Soudní rozhledy. Praha: C.H. Beck, 2000, č. 5, s. 154-156. ISSN 1211-4405.

VYBÍRAL, Boris. *Nad novou knihou o účastenství v československém socialistickém trestním právu*. Právník: teoretický časopis pro otázky státu a práva. Praha: Ústav státu a práva AV, ČR, 1960, s. 775-783. ISSN 0231-6625.

ZELENÝ, Pavel a Petr SLUNÉČKO. *Pohled na některé praktické otázky uplatňování institutu účastenství*. Socialistická zákonnost. 1971, (7-8), s. 457-461. ISSN 0037-8305.

ZELENÝ, Pavel. *K akcesoritě účastenství*. Bulletin advokacie. Praha: 1979, (říjen-prosinec). s. 4-11. ISSN 1210-6348.

Seznam použitých právních předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

Zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky

Seznam použité judikatury

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 12. 1999, sp. zn. 7 Tz 179/99.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2006, sp. Zn. 8 Tdo 1069/2006.

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 17. 3. 2022, č.j. 2 To 2/2022.

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 13. 10. 2022, č.j. 2 To 57/2022-2111.

Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 10. 11. 1994, sp. zn. 7 To 389/94 [R 10/1996 tr.].

Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 20. 5 2020, č. j. 4 To 78/2020-335.

Rozsudek Okresního soudu v Ostravě ze dne 1. 7. 2021, č.j. 8 T 26/2021 – 224.
R 5080/1934, Sb. rozh. tr.) (citováno dle

Seznam ostatních zdrojů

Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník. [online]. Sněmovní tisk č. 410/0
[cit. 2024-02-04] dostupné na:
<https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0>

Nepřímé pachatelství

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá institutem nepřímého pachatelství, jehož podstatou je užití jiné osoby trestně neodpovědné nebo odpovědné omezeně, ke spáchání trestného činu. Jde o nepostradatelnou součást trestního práva bez jejíž existence by řada činu zůstala beztrestná. Práce se věnuje české úpravě nepřímého pachatelství a klade si za cíl popsat platný a účinný právní rámec této konstrukce za pomoci odborné literatury, článku, komentářů, judikatury a dalších zdrojů. Diplomová práce je členěna do čtyř kapitol (bez úvodu a závěru), které jsou členěny na jednotlivé podkapitoly a oddíly. V první kapitole je zachycena historická geneze institutu, od doby, kdy neměla legální podklad v trestních zákonících až po současnou právní úpravu. Druhá část se věnuje problematice přímého a nepřímého pachatelství, kdy nejprve jsou vymezeny podmínky trestní odpovědnosti pachatele, kterými jsou věk, přičetnost, rozumová a mravní vyspělost u mladistvých a u zvláštních trestných činů zvláštní vlastnost, způsobilost nebo postavení, a poté se kapitola zaměřuje na právní úpravu nepřímého pachatelství, základní pojmy jakými jsou živý nástroj, nepřímý pachatel či zásada akcesority účastenství a nechybí ani výklad o odpovědnosti nepřímého pachatele a živého nástroje. Třetí kapitola je zaměřena na jednotlivé případy nepřímého pachatelství, tak jak vyplývají z taxativního výčtu daného § 22 odst. 2 trestního zákoníku. Konkrétně jde o zevrubnou deskripci případů, kdy užitá osoba je trestně neodpovědná z důvodu věku, nepřičetnosti, omylu, okolnosti vylučující protiprávnost či pokud sama nejedná, nejedná zaviněně nebo ve zvláštním úmyslu či z pohnutky vyžadované zákonem. V poslední čtvrté kapitole jsou pak rozebrány některé dílčí témata související s nepřímým pachatelstvím, zejména specifika právnické osoby jako nepřímého pachatele, dále vztah nepřímého pachatelství k účastenství, k vlastnoručním deliktům, ke zvlášť závažnému zločinu vraždy, či jsou vymezeny pojmy jako osoba v pozadí, exces živého nástroje či pluralita subjektů. Nakonec jsou v závěru shrnuty některé myšlenky de lege ferenda k současné legální definici nepřímého pachatelství.

Klíčová slova: nepřímé pachatelství, živý nástroj, účastenství

Indirect perpetration

Abstract

The thesis undertakes the institute of indirect perpetration, the nature of which is the use of another person whose liability is limited or is not criminally liable for committing an offence. It is an indispensable part of criminal law; many perpetrators of a crime would escape with impunity without its existence. The thesis deals with the Czech regulation of indirect perpetration. It aims to describe this institution's valid and effective legal framework using specialized literature, specialized articles, commentary on the law, judgments, and other sources. The thesis is divided into four chapters (excluding the introduction and conclusion), which are then divided into subchapters and sections. The first chapter depicts the genesis of the institute, from the time when indirect perpetration had no legal basis in criminal codes up until current legislation. The second chapter deals with the issue of direct and indirect perpetration, first defining the conditions for the perpetrator's criminal liability, which are age, sanity, intellectual and moral maturity in the case of juveniles, and special characteristics, capacity, or status in the case of special subjects and specific subjects. The chapter then focuses on the legal regulation of indirect perpetration, the fundamental law concepts such as living instrument, indirect perpetrator, and the principle of accessory on participation, and an analysis of the liability of the indirect perpetrator and the living instrument. The third chapter explains individual cases of indirect perpetration arising from the exhaustive list under § 22(2) of the Criminal Code. Specifically, cases where the person used to carry out the offense is not criminally liable because of age, insanity, or mistake, because of facilities excluding the illegality of the act, or because he did not act or did not act culpably and lastly, he did not act with specific intent or motive provided by the law. In the last fourth chapter, some subtopics related to indirect perpetration are analyzed, in particular, the specifics of the legal person as an indirect perpetrator, as well as the relation of indirect perpetration to participation, murder, or concepts of law such as plurality of subjects or excess of a living instrument. Finally, some *de lege ferenda* thoughts on the current legal definition of indirect perpetration are summarized in the conclusion.

Keywords: indirect perpetration, living instrument, participation